ډيورنډ تړون، لندن او واشنګټن

ليکوال : ډاکتررحمت ربی زيرکيار، خپلواک څیړونکی، امريکه

The Durand Treaty, London and Washington

By:
By: Dr. Rahmat Rabi Zirakyar
Independent Scholar, U.S.A. HYPERLINK "mailto:zirakyar1234@yahoo.com" zirakyar1234@yahoo.com

د سپکې وينا زخم نه جوړيږي

ترخوچې د ۱۹ پيړۍ د استعمار داغ (د ډيورنډ رټلې «ليکه») د اوسني افغانستان او پښتونخوا او بلوڅستان تر منځ بين المللي پوله ګڼل کيږي، د يوه وجود درې برخې به بلقوه يوه بې مسوليته اووروسته پاتې سيمه وي اودهرناورين زړی به پکې کرل کيږي. دغه کرغيړن حالت د ولسونو د برخه ليک د ټاکلو د حق او د يوويشتمې پيړۍ د غوښتنو سره سمون نه خوري ځکه چې په سيمه کې سولې، عامه هوساينې، سياسي او مد ني عدالت، اواقتصادي پرمختګ ته پاتک اچوي.

په دې وروستيو کې د افغانستان لپاره د امريکې د خاص استازي مارک ګروسمن «ناڅاپي» وينا(۲۱ اکتوبر ۲۰۱۲) او دوه ورځې وروسته په کندهار کې د امريکې دسفير جيمس کنينګهم او د امريکې د بهرنيو چارو د وزارت د وياندې ويکتوريا نولاند وينا ګانې په دې را چاپيره وې چې د امريکې له خوا د «ډيورنډ ليکه» د برتانوي پاکستان او اوسني اشغال شوي افغانستان تر منځ پيژندل شوې بين المللي پوله ده. دغو ويناګانو ډير افغانان ديته وهڅول چې په انګريزي ژبه زما لاندينۍ ليکنه ولولي

Rahmat R. Zirakyar, The Ugly Scars of Colonialism: Pashtuns and Balochs Struggling for 172 Years. [Internet version, April 2011]
زيرکيار، د استعمار بد رنګ داغونه:پښتانه اوبلوڅان په ۱۷۲ کلنه مبارزه

کې،اپریل ۲۰۱۱

په لره او بره پښتونخوا او لویدیزه نړۍ کې ګڼ شمیر افغانانو زما نه کلکه هیله وکړه چې که پورتنۍ لیکنه په پښتو او/یا فارسي ژبو وژباړم. ژباړه د شعر په شان خاص استعداد غواړي. خوزه د ژباړې له استعداد نه محروم یم. که څوک زما ذکر شوې انګریزي لیکنه په پښتو او/یا فارسي ژبو وژباړي ، په ټول افغان ملت به یې ډیره پیرزوینه کړې وي او زه به یې د خپل احسان ډیر پوروړی کړی یم.

کله نا کله یو ډیر ناشونې کار هم یوه لار لري چې سر ته ته یې ورسوي. وروسته له ډیرفکره ما هم یوه لار مینده کړه. زه ډاډه یم چې دا مفصله لیکنه به د لوستونکو تنده ماته کړي. پیل به وکړم د «ډیورنډ لیکې/سرحد»په موضوع چې یو څه وړاندې د امریکې د خاص استازي ګروسمن او سفیر کنینګهم پــه ورته وینا ګانو کې راپورته شوې وه او ورپسې به په تفصیل سره ډیورنډ تړون د حقوقو او سیاست حساسې تلې ته ور واچوم.

On his arrival in Kabul from Islamabad, where he held talks with Pakistani officials, the diplomat [Marc Grossman] told Channel One that the United States considered the Durand Line an international border (The Nation, 24 October 2012). According to U.S.-run Radio Liberty, on October 21, Marc Grossman told a private television channel in Kabul that Washington recognizes the Durand Line as the international border between Afghanistan and Pakistan. (Radio Liberty, 23 October 2012). In a response issued the same day, Afghanistan's Foreign Ministry said the Kabul government "rejects and considers irrelevant any statement by anyone about the legal status of this line." The U.S. State Department spokesperson Victoria Nuland said " he was not aware of Afghanistan registering any protest with the US on the issue. "To my knowledge, no." (The Nation, 24 October 2012) Soon after Grossman's remarks were aired, the Afghan Ministry of Foreign Affairs said the status of the Durand Line was a matter of historic importance for the Afghan people. "The Afghan government, therefore, rejects and considers irrelevant any statement by anyone about the legal status of this line," the ministry spokesman, Janan Musazai, said. Ibid.

دافغانستان د ګوډاګی دولت د بهرنیو چارو وزارت د ګروسمن وینا په نا مشخص ډول« رد کړې او بې ربطه» یې ګڼلې ده. یـانې نـه یې د ګروسمن نوم ذکر کړی دی او نـه یې د هغه د وظیفوي مسولیت یا مقام یادونه کړې ده. د دغه ډول نامشخص دریځ په بنسټ سړی ویلی شي چې د کرزی حکومت بـه خپل پورتنی اعـتراض د امریکې د حکومـت سـره نـه وی راجسـتر کړی!

انگـریزانو د برتـانیې په ولسي جرګه کې د کامنویلت د بهرنیو چارو د وزیر نیول باکر
د وینا له لارې (۳۰ جون ۱۹۵۰م) خپل استعماري میراث «بین المللي
سرحد» (اینترنیشنل فرنټیر) ګڼلی و، نه بین المللي لیکه! د لیکي او سرحد په توپیر به
وروسته په تفصیل سره رڼا واچوم.

Noel Baker said: "His Majesty's Government in the United Kingdom has seen with regret the disagreements between the Governments of Pakistan and Afghanistan about the status of the territories on the North West Frontier. It is His Majesty's Government view that Pakistan is in international law the inheritor of the rights and duties of the old Government of India and of his Majesty's Government in the United Kingdom in these territories and that the Durand Line is the international frontier."

امـریکې د سـیاټـو په اعـلامیه کې (کـراچۍ، ۸ مارچ ۱۹۵۶) مـنلی و چې د
پاکستان «حاکمیت د ډیـورنډ لیکې پورې غځیدلی دی»، او د پاکستان او
افغانستان په منځ کې «بین المللی پوله» جوړوي. سیاټو «د سهیلي ختیزې اسیا
دتړون سازمان» و چې په سیمه کې د کمیونیـزم د پـیزوان کـو لو لپاره په
زییز۱۹۵۴ کې جوړ شوی و. غـړي یې اسـټرالیا، فرانس،نیوزیلنډ،
پاکستان(ختیز او لویدیز)، فلپین، تایلند،برتانیه او امریکه وو. دپلومات او
سـمندري ستراتجیست سر جیمس کیبل دغـه سازمان «د کاغذي پـړانګانو
ژوبڼ» ګڼلی و. پاکستان له دغـه تړون نه په ۱۹۷۲ کې ووت – دا هغه مهال و چې
ختیز پاکستان د هـند په مـلاتـړ د بـنـګلادیش په نـوم د یـوه خـپلواک هیواد
مـقام ګټـلی و. پنځه کالونه وروسته د ۱۹۷۷ زیـیز په جـون کې سـیاټـو
منحـله شـوه.

South East Asia Treaty Organization (SEATO)

SEATO Communiqué Confirmation

The extract from the communiqué issued on March 8, 1956, at the conclusion of the SEATO Ministerial Council Meeting held at Karachi, also reaffirms the recognition of the Durand Line as the internationally recognized boundary (i.e., as per paragraph 8 of the communiqué): "The members of the Council severally declared that theirr governments recognized that the sovereignty of Pakistan extends up to the Durand Line, the international boundary between Pakistan and Afghanistan, and it was consequently affirmed that the Treaty area referred to in Articles IV and VIII of the Treaty includes the area up to that Line."

نن چې افغانستان د ۲۰۰۱ زییز له اکتوبر راهیسې د واشنګټن او لندن په مشرۍ او ټینګار اشغال شوی دی ، پخپله د اوسني افغانستان په دغسې رټلي حالت کې د امریکې د خاص استازي ګروسمن او سفیر کنینګهم سپین سترګتیا د هر افغانستان دوست افغان په تندي دا غ لګوي. یو وخت کې یو زمری او یو انسان کلک ملګري وو. یوه ورځ انسان ملګري د خپل زمري ملګرې سمڅې ته ورغی. زمری ملګری خپل انسان ملګري ته په ډېره خوښۍ راووت او ځان یې سم کړ چې په غاړه ورسره سترې مشي وکړي. خو انسان ملګري ورته وویل چې اخوا شه زمریه، له خولې دې وږم (بوی) راځي! زمری ملګری په دغه سپکه وینا ډېر ستومانه او مرور شو. وروسته له یو څو ورځو ورته انسان ملګري وویل چې زمری ملګریه ولې ما ته نه رانږدې کیږې؟ زمري ملګري ورغبرګه کړه چې «تا خو ماته خپل نفرت په خپله سپکه وینا کې وښود». دغه شان زمري خپل انسان ملګري ته ورزیاته کړه چې:«ای زما انسان ملګریه! د توري زخم جوړیږي خو د سپکې وینا زخم نه جوړیږي»!

د امریکې خاص استازي او سفیر دواړو د اوسني اشغال شوي افغانستان په انګړ کې د ټول افغانستان ملي شتون او له سر لوړۍ نه ډک تاریخ ته سپکه وینا کړې ده. دغه وینا یې د خپل سفارت په دننه کې د یوچا سره نه ده کړې، بلکې قصدا یې د کوربه خو اشغال شوي افغانستان په خاوره کې ولس ته او نړۍ والو ته کړې ده. د بل هیواد د دپلوماتانو(سفیر او خاص استازي) سره نه ښایي چې په کوربه هیواد کې پخپله د کوربه هیواد د ملي ګټو په ضد په برملا ډول د خپل هیواد دریځ وښيځ او په په وګړیزو رسنیو کې یې خپور کړي. هر څومره چې موضوع جدي او حساسه وي، هغومره پټې دپلوماسۍ ته اړتیا وي! که افغانستان خپلواک واکمن لرلای، له واشنګټن ته به یې بلمثل په څرګنده او غوڅه ژبه ویلي وای چې ذکر شوی خاص استازی او سفیر یې نامطلوب اشخاص دي او په ځای دې یې نور دپلوماتان راولیږي.

یوه کوټلې پوښتنه داده چې د امریکې خاص استازي ګروسمن او سفیر کنینګهم د څه لپاره د خپل هیواد دریځ په کوربه هیواد(افغانستان) کې عوامو او نړۍ والو ته په ډاګه کړی دی؟

(لومړی) واشنګټن غواړي چې د پاکستان اوسنی واکمن نظام خوښ وساتي او

لـه دې لارې په افـغان طالبانو زور واچـوي چې د كابل د رژيم سره نيغې خبرې وكـړي.

(دوهـم) خـپل ګـوډاګي حامد كـرزي ته چانس وركـړي چې دامـريكې د ذ كر شـوي نامـطلوب ډپلوماتيک دريځ په ضد خپل لنډې بونډې ملي دريځ و ښـئ او له دې لارې ځـان خپل ولس او نړۍ ته خپلواک ور وپيـژني. پـه ۱۹۸۹ زيـز كې د پخواني شوروي اتحاد پوځونه ديته چمتو شول چې د تاريخ د بې ننګانو په څير له حيرتان پُل نه سرخوړي تير شـي. له دينه لږ وړاندې د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو وزير ايدوارد شـيوارنـادزې (۱۹۸۵- ۱۹۹۱) كابل ته د همدغه كال د جنورۍ په نيمايي كې ورغلی و. هـلته يې خپل ګوډاګي نجيب ته د پرچمي شـوي خلكي ګوند د مركزي كميټې د ځـينو غړو په مخ كې تقريبا داسې ويلي وو: تاسې (نجيب) كولی شئ چې له افغانستان نه د شوروي پوځونو وتل د خپلې خپلواكۍ په څير خپلو هيوادوالو او نړۍ والو ته تبليغ كړئ او په دې ډول خپل ځـان خـپل ولس او نړۍ والـو ته د ملي اتل په څير معـرفي كړئ او لــه دې لارې د دې حيثيت پـيدا كـړئ چې د قدرت د تنظيم په اكله پخپله د مجاهدينو سره نيغه مـعامله وكړئ.

(دريم) پـه روان كال كې د وسـله وال پاڅـون پرله پسې او كلكو ګوزارونو په افـغانستان كې يـرغـلګـره امريكا روحاََ تـرهـولې ده. لـه دې امـله د يرغلګر زبرځواک سياسي استازي ګروسمن او سفير كنينګهم غواړي چې له سياسـي روحي عملياتو (سايكولاجيكل اُپريشـنـز) نـه كار واخلي. يـانې دواړه غـواړي چې د ډيورند لاين د موضوع د مطرح كولو له لارې د خلكو فكر بلې خوا ته واړوي، برتانوي پاكستان خوښ او تشويق كړي چې د افغان وسله وال پاڅون سره لاس په ګريوان شي او په دې ډول لا ډير پښتانه ژوبل شي او ووژل شي. د ۲۰۱۲ د اكتوبر په ۹، د پښتونخوا په سوات كې ۱۴ كلنې ملالی د هغه وحشت طلبه او شرطلبه انسان د قهرخوند وځاكه چې دواړه سترګې يې د وينو كټوري وو، مغزو يې د تعصب او نفرت ټاپه خوړلې وه، او په زړه كې يې غـضب لـمبې وهـلې. له دغې وحشيګرۍ نه څه موده وړاندې له ملالې نه پوښتنه شوې وه چې د خپل تعليم سره د مينې په اكله به طالبانو ته كوم دليل وړاندې كوئ؟ هغې په ګړندي ډول جـواب وركړ چې سپيڅلی قرآن به ورته وروښيي(وګورئ په اينټر نيټ كې د

ملالۍ یوسفزۍ سره مرکې). د تعلیم سره علاقــه د هغې حق و، خو د دغه حق عملي کـول بې د مور او پـلار له اجـازې، مرستې او کلک ملاتړ نه د ملالۍ لپاره په کلتوري لحاظ ناشـونی کار و کـه څه هـم هــغه د خپل پلار په ښوونځي کې زده کوونکې وه . دغـه منحط سړي چې په تـنکۍ ملالۍ یې د خپل ټوپک زړه یخ کړ، دومره بې میړانې و چې د هغې د پلار سره نه مخامخ کـیده ځکه چې هغه د ځان نه دفا ع کولی شوه؟ خـو د دغـه له شرم نه ډک وحـشت په اړه شکونه هـم اخوا دیخوا ټوپـونه وهـي. څـوک وایي چې «پي ټي» (پاکستاني طالبان) د دغـه جنایت مسول دي. ځینې وایي چې د الـقاعدې کار دی. څـوک د پاکستان په استخباراتو پـړه اچـوي. خـو ځـینې نور امریکایي استخباراتـو ته ګوته نیسي. هرچا چې دغه جنایت پلی کړی وي، تبلیغاتي ګټه یې امریکې او لندن ته ورسیدله.

که چیرې دا ادعا سمه وي چي د ملالۍ اصلي نـوم «ګل مکۍ» و، نـو بیـا دا پوښــتنه راولاړیـږي چې د دغې نوم بـدلـونې ګټه څه ده؟ دواړه نومونه په پښتـنو کې خوازه او مـروج نـومونه دي، خو د ملالـۍ نـوم سیاسي او ملي څـنډه لـري او هـغه دا چـې مـلاله د افـغـان او انګریز د دوهـمې جګـړې اتـلـه وه. په هـر صورت، ادعا چې پـه واقـعیتونو (فکټس) ډکه نـشي، تـشـه ادعا پاتې کیـږي او بس! په نیـویارک ټایـمز او هــفینګټـن پوســت کې لیکل شــوي دي چې د «ملالۍ د خوځښت» چغـه نـوکې سـړه شـوې ده. که پـه تـنکۍ ملالۍ بانـدې د وحـشي بـرید قـصه سړیـږي، بایـد امـریـکه بـله مـوضوع راوبـاسـي چې عـامـه ذهـنـونه پـرې اخـته وسـاتـي او د پـښتـون جنګـــۍ اور تــه بـبــوزی ووهـــي.

روغه به دا وای چې که د امریکې دوه ذکر شوو دپلوماتانو د ډیورند د استعماري تړون او د تـش په نامه کرښې په اکله حقوقي، اخلاقي، ټولنیز او سیایي اړخونه په نظر کې نیولی وای اوبـیا یې د اخـلاقي جرأت په رڼـا کې ویلې وای چې د ډیـورند لیکـه د یوویشتمې پیـړۍ د غـوښــتنـو سـره اړخ نه لـګوي ځکه چې پـه سیمه کې سولې ،عـامه هــوساینې، سیاسـي او مـدني عدالت، او اقــتصادي پـرمختګ ته زمینه نه برابروي.

کــه د ځان طلبې امریکې دپـلوماتان استعماري تړون اوږدې لیکې ته حـقــوقي

پټکی ور په سر کوي،د ټول افغان ملت بچیان هر چیرې چې وي او هر وخت چې وي د دې حق او وظیفه لري چې د ډیورنډ استعماري ترون او تش په نامه لیکه ورټي او په ټول افغانستان کې د خپلواک او غښتلي دولت د رامنځته کولو په بهیر کې رغنده برخه واخلي. یواځې د ډیورنډ د استعماري ترون او/ یا د تش په نامه لیکې په رټلو ټینګار کول اود حامد کرزي د رژیم په اخلاقي، مالي او اداري فساد خپل کومي شلول، خو په ټول افغانستان کې له یولسو کلونو راهیسې د نړۍ د مست خان په فجایعو(یرغل، نیواک،د یورانیم استعمال، وژنه ، ژوبله اوپه کلتوري او تعلیمي ډګر کې په پرله پسې ډول تبعیضي سیاست...) نه ګړیدل بلعمل هغه منافقت دی چې ګړبیدلی شعور ، د ځانځانی ښامار(اژدهای خودي)، او د ټول افغانستان د سترې ملي غوښتنې سپکاوی پکې دیره شوي دي.

امریکه هغه یواځینی قدرطلبه او قدرت طلبه دولت دی د ی چې د نړۍ په هر ګوټ اوهره دره کې ملي ګټې لري او له دې امله د نړۍ هر خوارکی، عدل طلبه او هویت طلبه ملت د خپلې بقا لپاره بلقوه د امریکې د ملي ګټو سره ټکر لرې! ای امریکې، ولې درنه «د هیرتیا متحد ایالتونه» جوړشوي دي؟! د ډیو رنډ رټلې لیکه د شوروي اشغال په ضد دافغان ملت د جهاد په مهال (۱۹۷۹تر ۱۹۹۲) چیرې وه؟ که د ډیورنډ تش په نامه لیکه د افغانستان او پاکستان تر منځ بین المللي پوله وای، نو باید چې د امریکې روڼ اندي او حقوق پوه ولسمشر بارک حسین اوباما د پاکستان په ابټ اباد نومې ښار کې د اوساما بن لادن د وژنې د ډاکې لپاره له افغانستان او برتانوي پاکستان نه اجازه تر لاسه کړې وای!؟ زه د امریکې په حقوقي مداري ګرۍ ښه پو هیږم: د امریکې عسکر همغه عسکر وو خو د بلې چترۍ لاندې یې ورنه کار اخیستلی وو. د نړۍ مست خان هم داسې کوي او هم هغسې!

Osama Ben Laden was killed by Navy SEALs, but the operation was carried out in CIA-led operation. SEAL acronym stands for Sea, Air, and Land

اوس به راوګرځم د ټول افغان ملت د سترې ملي غوښتنې سیاسي او حقوقي بحث ته.

نـنـتـوځ

د بـرتانـوي پاکستان واکمـنان په دی پوهـیـږی چی بـرتانویانود پاکستان دجـوړولوپـوری د ډیورنډ لیکی ته د بین المللی لیکی په سترګه نه ووکتلی. پخپله ډیری برتانوی رسمی چینی ددغی حقوقی ادعاسپیانوی کوی . دبیلګی په توګه یوه پام وړرسمی چینه اقتباسوم: په (۱۸۹۳ز)کال کی د ډیورنډ تړون دغه « لیکه دهند د سرحدی لیکی په څیرنه تشریحوی، بلکه دامیر[عبدالرحمان خان ۱۸۸۰ تر۱۹۰۱ ز] دقلمرودختیزواوسهیلی سرحدونواوپه دوه حکومتونوپوری د مربوطونفوذی ساحوحدود تشریحوی، هدف دبرتانوی امریت ارتول دی نه دهـند د سـرحد.» (۱۹۲۵) :

“ The Line was not described[in the 1893 treaty] as the boundary of India, but is the eastern and southern frontiers of the Amir’s[Abdur Raman, 1880 – 1901] dominions, and the limits of the respective spheres of influence of the two governments, the object being the extension of British authority, and not that of the Indian frontier.”
Military report on Afghanistan (classified), general staff, India, Government of India press, 1925, p. 69. Quoted in Louis Dupree, Afghanistan, 1980 edition, p. 767.

امیرعبدالرحمان په انګریزی نه پوهیده. ایا هغه د ډیورنډ دتړون کوم پښتو یافارسی متن لاسلیک کړی دی؟ دشوروی یرغل پرضدد افغانانودجهادپه مهال (۱۹۷۹ـ ۱۹۸۹) دډیورنډ لـیکه چیـرته وه؟ د «پاک» ټکی پخـپله دپاکستان په ترکـیبی نوم کی طایـفوی نظام
(کیسټ سیسټم) منعکسوی، په داسی حال کی چه محمدعلی جناح دهــند یــانوسره دګډ
حکومت نه ویره لرله ځکه چی دهغه په تحلیل هلته به د برتانویانوله وتلونه وروسته طایفوی نظام رامنځته شی. ایاپه پښتونخواکی پښتانه دطایفوی نظام دبقاياولاندی په کړاواخته نه دی؟ ختیزاولویدیزجرمنی دشمالی اوسهیلی ویټنام په شان یوملت شواوهانکانګ په چین کی خپل شو. ولی پښتونخوالا همهغسی داستعماری اوبی هویته حالت په لوموکی ښکیل ساتل شویده؟ د« پاکستان» په

ترکیبی نوم کی دوه ځلی د« الف » توری راغلی دی: اصلا یو آلف
افغانیه تمثیلوله اودوهم الف افغانستان. پښتونخواپه تاریخی، ملی، حقوقی ،
مبارزوی اوکلتوری لحاظ دافغانیی اوافغانستان سره کلک تړاولری، نه دپاکستان
سره.

بنګالیان دپاکستان دنوم او د ژبني تبعیضی سیاست سره په ټکرکی شول اوخپل
بنګلادیش یی په (۱۹۷۱) کی جوړکړ. په ټول پاکستان(ختیز او لویدیز) کې د
اقلیتي کډوالو ژبه اردو رسمي شوه او د اکثریت ژبه چې بنګالي وه، له دغه
مقام نه محرومه شوه. د بنګالي ژبې سره بې عدالتۍ بنګالیان د هغه مهال په
ختیز پاکستان کې دیته وهڅول چې د لویدیز (اوسني) پاکستان په ضد را
پاڅیږي. پاڅون یې د هند په ملاتړ بریالی شو.
هندهغه ځای وه چی برتانیه پکی کلکه ټپی کیدلای شوه. ددغه زخم دمخنیوی لپاره
برتانیی افغانستان ته داړی چینګی کړی. په بله وینا ، دبرتانیی دامپراتوری دفاع
په هند کی پرته وه اودهند دفاع په افغانستان کی. د(۱۸۳۸ز) کال په نیمایی کی
انګریزانودرنجیت سنګ اوشړل شوی شاه شجاع سره دری اړخیزه تړون وکړ.
ددغه تړون له مخی شپږمیاشتی وروسته انګریزانوپه افغانستان ورودانګل
خودملی اسلامی پاڅون په مقابل کی یی ماتی وخوړه. د ګندمک تړون (۱۸۷۹ز)
چی دافغانستان اوانګریزددوهمی جګړی لمبی یی رسماً غلی کړی په افغانستان
وروتپل شو. ددی تړون په اکله په یوه مخفی حکومتی لیک (فا رین دیپا رتمینت،
سیکریت) کی چی په لندن کی دهند دچارووزیرته استول شوی و، ځانګړی
خوښی ښودل شوی وه

“ But we thought, and still think, that the arrangements entered into with Yakub Khan and Gandumak were the best that could then be made.”

Lord Lytton and others(Government of India foreign department, Secret) to viscount Cranbrook (Her Majesty`s Secretary for India, 7/1/1880 (Afghanistan), in: Cabinet papers: Cab./class No.37/ piece No.1, 1880, No.1.Public Record office/London.

په دی تړون کی افغانستان په تحت الحمایه (نیمه مستعمره) واوښت : افغانستان

په خپل
بهرنی اود فاعی سیاست کی د برتانیی مشوری ته اړشو. دغه شان په
ستراتیژیک لحاظ دافغانستان ختیزی اوجنوب ختیزی سیمی د برتانوی هند
دکنټرول لاندی ورغلی، اوپه دی ډول افغانستان له دینه محروم شوچی بحرته ازاده
لاره ولری. دغه محرومیت په ټول افغانستان کی دراتلونکی اقتصادی پرمختګ او
د ملی ټولنې د جوړولو مخی ته یوغټ پاټک واچاوه.
دنیمه مستعمره یاتحت الحمایه حالت په شرایطوکی په افغانستان باندی څه
دپاسه دیارلس کلونه وروسته(۱۲نوامبر۱۸۹۳ز) دډیورنډ ترون وروتپل شو.
دبرتانیی اوافغانستان داړیکوپه اکله له ارتر جیمس بلفور نه واوری چی دبرتانیی
دامپراتورانه سیاست یوه وتلی څیره وه. بلفورچی له ۱۹۰۲ تر۱۹۰۵زکلونودبرتانیی
ستروزیر(صدراعظم) وه، داسی ویلی وه : « موږدهغه [افغانستان] سره دری
غټی جګړی کړی دی.....ددی لپاره چی افغانستان دوست کړواوپه ځان پوری یی
وتړو، موږکله زور، کله ګواښ، اوکله بډی(رشوتونه) کارولی وو. افغانستان حتماً
دوست نه شو.»
” She was certainly not become friendly.” Committee of Imperial Defence Papers: Cab./ Class No.38/piece No.1;16/12/1902-No.12.
دډیورنډ ترون(۱۲نوامبر۱۸۹۳ز) دجنګ اوګواښ په چاپیریال کی رامنځته شو.
ددغه ترون لاسلیک کوونکی دبرتانوی هند وزیرمارتیمرهینری ډیورنډ
اوامیرعبدالرحمان خان معرفی شوی دی، خود ترون د دواړوژبوپه متن باندی
لاتراوسه چانه دی لیدلی!امیر عبدالرحمن په خپله ژوندلیکنه لاس لیکونه
کی یوه لیک ته ګوته نیولی ده چه دهغه مهال برتانوی وایسر
ورته استولی وه. عبدالرحمان خان دغه لیک «عملاً یوالتیماتوم»(پراکټیکلي ان
الټیماټم) ګڼلی وه. التیماتوم ته وروستنی غوڅه غوښتنه ویلی شو.
ددغی غوڅی غوښتنی ردکول یانه منل په ضمنی ډول دامانالری چی مذاکره به
تم کیږی، یا په بین الدول حقوقوکی دیپلوماتیک اړیکی به غوڅیږی، اویاخوداچی
جنګ به راپاروی. په بله وینا ، التیماتوم له یوچانه کلکه وروستنۍ غوښتنه ده چی
که په ټاکلی وخت کی هغه څه ونکړی چی په غوښتنه کی خوندی شوی دی،
پرضدبه یی دمطالبه کوونکی له خواعمل وښودل شی. ولولی :
Black`s Law Dictionary, 7th edition. Minn.: west Group, 1999; Dictionary of Law. Second ed.

Editor P.H. Collin. Chicago and London: Fitzroy Dearborn publishers, 1999.

دامیرعبدالرحمان خان په ویناء د برتانوی وایسراپورتنی لیک :

“Was practically an ultimatum, to the effect that <the [British] Indian Government cannot wait for your indefinite promises of certain dates, and therefore after such-and such a time, will draw its own conclusions>.”

خوبرتانوی هند دامیرعبدالرحمان خان« مشوره تقد یرنکړه » :

” But my advice was not appreciated, and the[British] Indian Government was so anxious that they expelled my officials from Bulund Khel and Wana Zhob by force and threat of arms.”

Mir Munshi Sultan Mohammad Khan(ed.), the life of Abdur Rahman, Amir of Afghanistan. 2 vols second vol; London 1900, pp. 156-159

په هند کی د برتانوی حکومت مسولانوامیرعبدالرحمان ته اخطارورکړچی که دبرتانویانو وړاندیزمنی یایی نه منی، داپریکړه به حتمی وی چی کومه سیمه دافغانستان د پادشاهۍ برخه ده:

“ Whether you accept this offer or not, it will be necessary to decide what territory does and what does not, from part of the Kingdom of Afghanistan.” Lansdowne papers, 16 August 1892, Enclosure Viceroy to Amir, 23 July 1892= Political and secret letters from India, No.155, quoted in L.Harris, British policy on the North-West frontier of India, 1880-1901, Ph.D., London 1960, p.117

هینری لانسډون دهندوایسراوه (۱۸۸۸ـ ۱۸۹۴ز) .

له نن نه یوسل لس(۱۱۵) کلونه وړاندی د(۱۸۹۷ز) کال په نیمایی کی د وزیرستان په مداخیلوکی د ډیورنډ دکرښی پرضد کلک وسله وال پاڅون پیل شو، اوورپسی د خیبر، مومندو، ملکنډ، باجوړاوچترال پوری وغځیده اویوکال دوام یی وکړ. د پښتنود دغه پاڅون په ضدانګریزی ښکیلاک یوډ یر سپیره عکس العمل وښود: وایسرا سردار جورج کرزن (۱۹۰۵-۱۸۹۸) د شلمی پیړی په پیل کی په (۱۹۰۱ز)کال کی « شمال لویدیزه سرحدی صوبه» راوتوږله چې پښتنو ته د بې هویتۍ جال وغځوي.

North-West Frontier Province (NWFP)

ددغی استعماری پروژی دراویستلواواداره کولو لپاره ولولئ، په لندن کې د ډاکترئ

دعلمی د رجی دلاس ته راوړلولپاره دوه تیزیسونه:

L. Harris, ibid., 347- 384; L.Baha, The Administration of the North-West Frontier Province, 1901-1919, Ph.D., London 1968

دشمال غربی سرحدی صوبی استعماری نوم دپاکستان دواکمنانولپاره دومره سپیڅلی و چی تر۲۰۱۰ زییز پورې یې ساتلی و. د دغه استعماری نوم ساتل ښیی چی پاکستان لږزانده هویت لری او د تاریخی کمښت په مزمنه(کرانیک) ناروغی اخته دی.

د ډیورنډ د تړون حقوقی او سیاسی بحث

په تیربحث کی موولیدل چی انګریزی استعمارپه څومره چل ول اوزوراوګواښ(تهدید) سره دډیورنډ رټلی تړون په امیرعبدالرحمان وروتاپه. دبل دولت په مقابل کی زورکارول دتوافق کمښت منعکسوی، خودبین الدول حقوقوله مخی رامنځته شوی قرارداد د ارادوتوافق منعکسوی. تړون(قرارداد) لږترلږه ددوه اړخونوترمنځ باید دمعینی یامشخصی موضوع په اکله په توافق ولاړوی اوباید دغه توافق په څرګنده ژبه کی خوندی شوی وی. د تړون دموضوع صراحت عموماً په بین الدول حقوقوکی دتړون داتبارشرط جوړوی. یانی یوتړون هغه مهال بین الدول اتبارګڼلی شی چی موضوع یې په کافی کچه څرګنده وی. په بله وینا که دتړون موضوع دومره غیر صریح وی چی پخپله تړون کوونکی نه پوهیږی چه پرڅه یی توافق کړی دی، تړون اتبارنشی ګڼلی. د ډیورند په تړون کی د تړون والو(مارتیمرډیورنډ او (ډیفینیټ ټرمز) امیرعبدالرحمن) ترمنځ دتړون موضوع نامعینه ده اوهلته صریح الفاظ نه دی کارول شوی. داادعا هغومره چی اسانه ده، هغومره یی ډکول اوغبښتلی

کول اسان کارنه دی. خوزه به زیاروباسم چی د ډیورنډ تړون ول په ول راوسپړم اودلوستونکی سره د دغې رټلې موافقه نامې په حقوقی او سیاسي سفرکی پړاوپه پړاووګرځم :

(لومړی)

امیر حبیب الله شکمن شوی ښکاري

دډیورنډ تړون په امیرعبدالرحمان (۱۸۸۰ـ ۱۹۰۱ز) وروتپل شو او انګریز مارتیمر ډیورند په دې بریالی شو چې د ذکر شوې مواقفه نامې په اکله عبد الرحمان خان او د بلوڅستان مشر یوله بله غافل وساتي(ولولئ لسم ټکی). افغان ملت د دغې موافقه نامې په مقابل کی پاڅون وکړاوپه ورځنی ژوند کی یې ونه منله. د امیر عبد الرحمان ځوی امیرحبیب الله خان (۱۹۰۱ـ ۱۹۱۹ز) په خپلولیکونوکی چی په هند کی د برتانوی وایسراګانو په شخصی سندونوکی خوندی شوی دی، زماادعاغنی کوی چی د ډیورنډ تړون مبهم وه. په دغولیکونوکی داسی معلومیږی چی برتانیی د ډیورنډ تړون ته دیوشخصی تړون په سترګه کتل چی د مارتیمرډیورنډ اوعبدالرحمن ترمنځ شوی و :

"Firstly, I give proof according to the rules and idioms of Persian that the Treaty concluded by Sir Mortimer Durand was not personal, but international (daulati, lit. existing between two governments) …..you have come to the conclusion that the wording of the Treaty is a translation of the English text, and that, according to English idiom, such is the case"

Curzon collection, India office library, quoted in Rahmat R. Djan-Zirakyar, Stammesgesellschaft, Nationalstaat und Irredentismus am Beispiel der Pashtunistanfrage. Ph.D. Thesis, Frei Universitaet Berlin, Germany. Haag+Herchen Verlag, Frankfurt am Main 1978, p.44 (Tribal Society, National State and Irredentism Exemplified by the Pashtunistan Issue. Ph.D. Thesis, Free University of Berlin, Germany, 1978, p. 44)

سردار جورج کرزن وایسرا و (۱۸۹۸تر۱۹۰۵).

امیرحبیب الله «اریان» شوی دی چی وایسرا « په نقشه کی تیروتنی» پخپله

دتړون دنادرستۍ ثبوت ګڼي :

” It is a matter of surprise that your Excellency considers the errors in the map as a proof of the agreement being incorrect.”
Ampthil Collection, Habibullah to Curzon, 13/3/1904, quoted in Djan-Zirakyar, ibid.

سردارامپتیل دسردارکرزن درخصتی پرمهال(۴/۳۰ تر ۱۹۰۴/۱۲/۱۲) عامل وایسراوه.

(دوهــم)

د ډیورند د موافقه نامې په متن کې د صراحت پر ځای ډیر ابهام

د ډیورنډ د تړون په متن کی مهم ټکی دادی چی د صراحت په ځای ډیرپه ابهام ولاړدی، اودمهموالفاظوابهام زماادعاتقویه کوی چی د ډیورنډ دتړون موضوع مبهمه ده اوله دی امله د دغه تړون په اتبارکی شک دی. په ډیورنډ تړون کی یوه سریزه اواوه (۷) مادی خوندی شوې دی .

، یوځل د«فرنټیر لاین» یوځل د «باونډری» ، «فرنټیر» په تړون کی پنځه ځلی د ،یوځل د«باونډری لاین» او یو ځل د«بورډر» ټکی خوندی شوی دی.

(دډیورند دتړون پښتوژباړی لپاره ولولی، لپه، د ځرک مدنی اوکلتوری ټولنی دری میاشتنی خپرونه، پرله پسی شپږمه ګڼه، د۱۳۸۵ لمریزکال ژمی اود(۲۰۰۷ز) کال د جنوری، فبوری، مارچ ګڼه، مخونه : ۱۸ تر۱۹. ژباړن پوهاندډاکترمحمدحسن کاکړ). دډیورنډ دتړون په سیریزه کی د«فرنټیر» اوورپسی د «ریسپیکټیو سفیرز آف اینفلواینس» ټکي

خوندی شوی دی. (سرحدی سیمه...اوددواړو دنفوذ د ساحو حد). په انګریزی کی «فرنټیر» دسرحد ی سیمی په ماناکارول کیږی، نه د سرحدی لیکی په مانا. یوبعده(یوځنډیزې) لیکی ته«بونډري» یاپه زیات وضاحت سره په انګریزی ژبه کی

ویل کیږی «باونډري لاین».

Boundary or boundary line

داچی دتړون په سریزه کی دنفوذدساحو ټکی هم کارول شوی دی سړی دې پایلی (نتیجی) ته رسیږی چی د ډیورنډ تړون دنفوذ دساحو(داغیزد سیمو)په ټاکلوراڅرخیده، نه د یوبعده لیکی په ماناچی د دولتونوسیمه بیزحاکمیت

تمثیلوی. په بله وینا، د نفوذ د ساحی ټاکل دامانا نه لری چی افغانستان به د
دغی سیمی دملکیت حق بایللی وی . په دی ډول د ډیورند تړون په سیمه کی په
نفوذ راڅرخی، نه د سیمی په ملکیت. دغه ارزون په هند کی د برتانوی واکمنانوپه
لیکونوکی هم لیدل کیدلی شی.

" We [the Government of India] have assumed a measure of responsibility for the peace of the Afghan border which has not hitherto been ours, and which under present arrangements, we have no adequate means of discharging.... While we emphatically repudiated all intentions of annexing tribal territory, we desired to bring the tribes...further our influence....it is desirable that some form of tribute should be taken from Waziri tribes within our sphere of influence." Letter from Government Of India to H.H. Fowler, Her Majesty`s Secretary of state for India, 10th July 1894, quoted in Djan-Zirakyar, p. 45.

" The Durand convention has to my mind given from and shape to much that before was vague. We have said distinctively that all these... are in our sphere of influence." Elgin papers 1895, quoted in ibid.

بروس ایلجین دبرتانیی وایسرا(۱۸۹۴ـ ز۱۸۹۸) په یوبل لیک کی هم وایی چی د
ډیورنډ تړون « د نفوذ اړوندې ساحی» ټاکی :

" The Durand agreement was an agreement to define the respective spheres of influence of the British Government and of the Amir" quoted in ibid., from Hassan Kakar, Afghanistan: A Study in International Development 1880-1896, Kabul 1971, p.112.

دکاکړدغه لیکنه په لندن کی دهغه دماسټری تیزس(ایم فیل) ته ورته ده(۱۹۶۸ز)

The Consolidation of the Central Authority in Afghanistan under Amir Abd al-Rahman Khan , 1880- 1896(Master of Philosophy, London 1968).

دغه شان ولولی

Louis Dupree, Afghanistan, New Jersey: Princetion, 1973, p. 427.

ورته ارزونو ته په مهموانګریزی کتابونوکی هم د پام وړدی.

O. Caroe, The Pathans, 550 B.C.- A.D. 1957, London and New York, 1964, pp. 381-82 and p.387; C.C. Davies, The Problem of the North – West Frontier 1880 – 1908, Cambridge, 1932(Ph. D.), p. 185; A. Fletcher, Afghanistan, Highway of Conquest, Ithace, New York, 1965.

ددغه امریکایی محقق فلیتچرپه اند دډیورند سرحد « د ټاکلی لیکی په کچه ډیردنفوذ ساحی» ټاکی

" Spheres of influence rather than a fixed border" (p.247)

پخپله دامیرعبدالرحمان خان ویناهم ښییٔ چی سرحدی لیکه د نفوذپه ساحه راڅرخی :

"I requested the viceroy to send me the map, having marked out the boundary lines as they proposed to decide them approximately, to show me which parts of Yaghistan (the land of the unruly) they proposed to take under their influence and sphere." Mir Munshi Sultan Mahomed Khan(ed.), the life of Abdur Rahman, Amir of Afghanistan, 2vols. , vol.2, London 1900, quoted in Djan-Zirakyar, op.cit., p.218. footnote#43.

(دریــم)

په ډیورند موافقه نامه کې د لاس وهنې ټکی

په ډیورنډ موافقه نامه کې دریم ټکی چی مشکلات راپیداکوی د «اینټرفیرینس» ټکی دی، چی مداخله یا لاس وهنه ورته ویلی شو. دغه ټکی دری ځایه (په دوهمه ، دریمه اوپنځمه ماده) کی راغلی دی. د سرحد د صوبی(نورت ویسټ فرنټیر پرووینس) وروستنی برتانوی

(دي پټانز) کې لیکی چی : په خپل مهم کتاب ګورنراولاف کیرو

د ډیورنډپه تړون کی دهندسره دافغانستان لیکه(بوړډر) دیوی سرحدی لیکی په څیرنه ده،

سرحدی لیکه ده ـ داهغه لیکه ده بلکی دامیرعبدالرحمان خان د« قلمرونو»

نه کوی. چی دتړون یواړخ به هم په هغه بله خواکی « لاس وهنه »

د سرداراولاف کیروپه اند، برتانوی حکومت نه غوښتل چی « قومونه په اداری نظام کی جذب کړی » پخپله له ګورنرسرداراولاف کیرونه واوری :

” It is true that the agreement did not describe the line [Durand Line] as the boundary of India, but as the frontier of the Amir`s dominions and the line beyond which neither side would exercise interference. This was because the British Government did not intend to absorb the tribes into their administrative system.” Quoted in Djan-Zirakyar, op. cit.,p.46.

افغانستان له لاس وهنی(مداخلی) نه «وسله واله لاس وهنه» پوهیده، نه تبلیغاتی فعالیت چی بایدافغانستان یی اخوا د خپل نفوذ دخوندی کولولپاره وکړی.
د(۱۹۲۱ز) کال د نوامبرپه (۲۲) نیټه د«ګاونډیتوب» داړیکوتړون په کابل کی دانګریزانوسره لاسلیک شو. که څه هم دغه تړون د دری کالونولپاره وه، دهند دخپلواکی پوری (۱۹۴۷زییز کال) یی چلن لاره.

Ludwig Adamec, Afghanistan`s Foreign Affairs to the Mid-Twentieth Century, Tucson, Arizona, 1974, p.91

ددغه انګلو ـ افغان تړون چی دکابل دتړون په نوم یادیږی، دیولسمی (۱۱) مادی له مخی باید دتړون دواړه خواوی په قومی سیموکی په (عسکری عملیاتو) یوبل مخکی له دغوعملیاتونه خبرکړی. یوه بله مهمه رسمی برتانوی چینه هم دغه «لیکه د[برتانوی] هند د سرحدی لیکی په څیر نه تشریحوی، بلکی د امیر [عبد الرحمن، ۱۸۸۰ تر ۱۹۰۱] د قلمرو د ختیزو او سهیلی سرحدونو او په دوه حکومتونو پوری د مربوطو نفوذی ساحو حدود تشریحوی. هدف د برتانوی ا مریت ارتول دی، نه د [برتانوی] هند د سرحد .» (۱۹۲۵).

“The Line was not described[in the 1893 treaty] as the boundary of India, but as the eastern and southern frontiers of the[Amir’s[Abdur Rahman,1880-1901]dominations, and the limits of the respective spheres of influence of the two governments, the object being the extension of British authority, and not that of the Indian frontier.” Military Report on Afghanistan (Classified), General Staff, India, Government of India Press, 1925, p.69. Quoted in Louis Dupree, Afghanistan, 1980 edition, p. 767.

(څلورم)
د لیکې د ویستلو موضوع

دی چې د لیکې د ویستلو په موضوع راڅرخی. په ډیورنډ دابل کړکیچن
ټکی«ډیمارکیشن»
موافقه نامه (لومړی ماده) کی «مل شوی نقشی» ته ګوته نیول شوی ده چی
«بیاخلق نشوه»، یانی
ولولی: «ناټ ریپروډیوسډ»
C.h.U. Aitchison (ed.), A Collection of Treaties, Engagements and Sanads Relating to India and Neighboring countries. Calcutta 1929 – 1933, vols.12 and 13, pp.256 – 257, Djan – Zirakyar, op. cit., p. 218, footnote #48.

هیریس په لندن کی د خپلی ډاکټری په تیزیس کې لیکی: «په واقعیت کې د قوم د ویشلو په اکله د [ډیورنډ] د ترون یواځینی ثبوت هغه لیکه ده چی د ترون په نقشه ویستل شوی ده، او امیر[عبد الرحمن] دغه نقشه نه ده لاسلیک کړې»:
In his Ph.D. Thesis, L. Harris writes: “In fact the only evidence of an agreement to divide the tribe was the line drawn on the Convention map, and this map the Amir had not signed.”(Harris, British Policy on the North-West Frontier of India, 1889-1901, .Ph.D., London 1960, p. 239 , quoted in Djan-Zirakyar, ibid

)، دافغان پاچهانوPSLI «له هندنه د رارسیدلوسیاسی اومخفی لیکونوملونو»،
یاداشتونه (
(امیرعبدالرحمان خان اوحبیب الله خان)څرګندونی،اوپه هند کی دبرتانوی
وایسراګانو شخصی اسناد ښیی چی د ډیورنډ د ترون مقررات څومره مبهم
اوغیری دقیق دی: سردار
چی په برتانوی هندکی وایسراوه (۱۸۹۸ ـ ۱۹۰۵ز)، لیکی: « پوښتنه داده چی
Curzon

په دننه کی د ه که په بهرکی.... اوتقریبی کربښه کام ډکه د برتانوی سرحد «فرنټیر»
چی په نقشه کی ویستل شوی ده..د خوراګډې وډې، بی دقته اوغیری علمی نوعی» نمونه ده :

" .... The rough line drawn upon the map.... is of the most haphazard, careless, and unscientific description." Curzon Collection/India office Library in London, quoted in Djan – Zirakyar, ibid., footnote 49.

له امیرعبدالرحمان خان نه هم واوری: ستاسی نقشی ټولی غلطی دی.زه پوهیږم.زه هلته وم

" Your maps are all wrong. I know I have been there". Amir quoted in Harris, op. cit., pp.132-133.

دلیکی دویستلونشتوالی په مهمودوهمی اثاروکی هم تأیید شوی دی :

Kh. A. Abawi, Der kampf des Pachtunischen volkes um die Unabhangigkeit seiner Heimtat Pachtunistan: Ein Selbstimmungsproblem in Zentralasien. Dissertation, Freiburg, Germany, 1962, p.48; Caroe, The Pathans, op.cit., pp. 463 – 464; A. Lamb, Asian Frontiers. London 1968, p. 91

پورتنی بحث زمادادعاکلکوی چی د لیکی دغځولوموضوع اصلاً مبهمه پاتی شوی ده .

(پنځم)

ایا د ډیورند تړون په ورپسې تړونونوکې تعدیل شوی و

د کړکیچ بل ټکی دادی چی ایا د ډیورند د تړون ډکون(محتوا) په ورپسی نوروتړونونو
کی تعدیل شوی وه؟ دامیرعبدالرحمن له مړینی (۱۹۰۱) نه وروسته د برتانوی هند حکومت په دی ټینګاروکړچی تیرقراردادونه د امیرعبدالرحمن سره په شخصی سویه شوی وواوله دی امله د نوموړی د ناستن یانی د نوی واکمن (امیرحبیب الله) سره د نوو مذاکرو تابع دي. انګریزانو هڅه وکړه چی په سرحدی سیمه کی لاسوهنه(مداخله) وکړی. هغوی په افغانستان غښ زورواچاوه:

یی پری وتړلی اودوسلوواردول یی پری منع کړل خو خپلی مالی
مرستې«سبسیډي»
امیرحبیب الله ورته تسلیم نشو. لویس ډبلیوډین چی دبرتانوی
هنددبهرنیوچاروزیر
وه د(۱۹۰۴ز) کال د ډ سمبرپه (۱۳) نیټه د «نږدی» دری سوه کسیزهیت سره
کابل ته راغی چی د برتانیی د زبرځواکی دریځ وښیٔ . ولولی دالمانی مورخ ییکل
لیکنه :

H. Jaeckl, Die Nordwestgrenze in der Verteidigung Indiens 1900 – 1908. Koelen und Opladen 1968, p. 79; for Dane – Mission see L.W.Adamec, Afghanistan 1900 – 1923: A Diplomatic History Berlkley & Los Angeles, 1967,p. 39ff.;L.W. Adamec, Afghanistan's Foreign Affairs to the Mid-Twentieth Century : Relations with the USSR, Germany, and Britain, 1973, p. 10

لوویس ډین نږدی څلورمیاشتی وروسته د(۱۹۰۵ز) کال دمارچ په ۲۱ نیټه دکابل
تړون لاسلیک کړ. برتانویان په خپلوموخو(هدفونو) کی پاتی راغلل: په څټ شوی
مالی مرستی بیرته پیل شوی، اوژمنه وشوه چی د افغانستان په داخلی چاروکی
به لاس وهنی نه کیږی. لوویس ډ ین خپل حکومت په غوږووهه چی دغه تړون بیاپه
خطرکی دی چی که په سرلیک کی یې د تجدید (رینیول) پر ځای ادامه
(کنټینوانس) ونه کارول شي .
ولولی
Jaeckel, ibid; p.86

دبرتانویانودا د ریځ چی دډیورنډ د تړون داوومی(۷) مادی سره سم دافغانستان
نوی واکمن حبیب الله ته دمالی مرستی له تعهد نه یی سرغړولی و ، سړی ته
داحقوقی پوښتنه راولاړوی چی ایادغی برتانوی سرغړونی افغانستان له تحت
الحمایه (نیمه مستعمره) حالت نه خلاص نکړچی دګند مک په تړون کی پری ور
تپل شوی و(۱۸۷۹ز) کال ؟ د جرمنی مورخ ییکل په اند:
ښیی.» (څوایشنایدیګکا یټ) « دغه ساده ملاحظه د برتانوی دریځ دوه خولتوب
(همدغه اثر، مخ ۷۲). دبرتانیی دبی باوره دریځ لپاره ولولی. دافغانستان دهغه
مهال دپاچا

سره چی د ییکل حبیب الله نظردډیورنډدتړون په اکله اودنومړی ډیالوګ د لویس ډین

په همدغه اثرکی خوندی شوی دی
Jaeckel, ibid, pp. 83-84 and 125
دډیورنډ د تړون دتجدید یاتمدید په اکله ددواړوخواودحقوقی دریځونودانډول کولولپاره یوه کړه لارغوره شوه، اوهغه داچی دکابل د تړون (۲۱مارچ ۱۹۰۵ز) په انګریزی ژباړه کی ددغه تړون سرلیک« کاملاً» وخوړل(حذف) شو. همدغه اثرمخ ۸۶ . په دغه تړون کی دواړو لاسلیک کونکوځانونه موظف وګڼل چی د پخوانی امیرعبدالرحمان خان اودبرتانوی هندترمنځ توافقات به رعایت کوی بی له دی چی موضوع یی بیا وټاکی. په ډیورنډتړون کی
په سترګه کتل امیرعبدالرحمان خان ته په نسبتاً ټیټ لقب « والاحضرت» (هیز هاینیس)
شوی وو، خودکابل په تړون (۲۱مارچ ۱۹۰۵) کی دامیرحبیب الله خان لقب«اعلیحضرت» (هیز ماجیسټي) ته جګ شو.عظمت طلبی داستعمارفطرت دی. دغه فطرت دهغه په لیکلی
رسمی راشه درشه کی هم لیدل کیږی. دبیلګی په ډول، که له یوی خوایی امیرعبدالرحمن په نسبتاً ټیټ لقب «والا حضرت» مخاطب کړ، نوله بلی خوایی دهمدغه امیرځوی امیرحبیب الله په لومړی نړیواله جګړه کی دافغانستان دبی طرفی په اړوندکی دانګریزپاچاجورج په یوه
ونازول شو. په رسمی مکاتبه کی دغه لیک (۲۴سپتمبر۱۹۱۵ز)کې په اعلیحضرت واقعیت درسمی پیژندنې عملی، پراګماتیک څنډه ښیی . ولولی
Jaeckel, ibid., pp.92-93; Adamec, Afghanistan 1900- 1923, op.cit.,Appendix 11, no.6, p.205(quoted in Djan-Zirakyar, p.219, footnote #55).
امریکایی مورخ ادمیک په خپل یوبل مهم کتاب کی دبرتانیی دپاچاپنځم جورج پورتنی لیک ته داسی ګوته نیولی ده
” This letter constituted a rare case of direct communication between a British monarch and an Afghan ruler, who usually had to deal with the viceroy of India.” Ludwig Adamec, Afghanistan’s Foreign Affairs, op.cit.,p.36.

د(۱۹۱۹ز) کال داپریل په میاشت کی امان الله خان دافغانستان خپلواکی اعلان کړه. لودویک ادامیک په خپل پورتنی کتاب(دافغانستان بهرنی اړیکی) کی لیکی چی امان الله خان دافغان اوانګریزدریمه جګړه یانی په ۱۹۱۹زییز کال کی دافغانستان دخپلواکۍ جګړه د سرحد دپښتنو په مټ وګټله :

" Amanullah had been successful in the Third Anglo – Afghan war primarily because of the assistance he received from Afghan tribes in the <Independent Tribal Belt> of the Frontier." Afghanistan Foreign Affairs, p.92.

انګریزان دسرحد دقومونواوافغانستان ترمنځ په یووالی اوزورپوه شول. په کابل کی ددوستی له تړون (۱۹۲۱ نوامبر) نه نږدی یوکال وروسته انګریزانود(۱۹۲۲ز) کال په ۍ سمبراو (۱۹۲۳ز) کال په جنوری کی په وزیرستان کلکی ځمکنی اوهوایی بمباری وکړی. په دغه اړه لودویک ادامیک دهغه وخت دوایسرا ویناداسی اقتباس کړیده :

" air operations on a large scale previously unknown on the frontier." (ibid., p.93, quoted from R.R.Machonachie, A précis on Afghan Affairs, 1919-1927, secret document, India office Library, London(Government of India Press, 1928, pp.92,94).

سر ریچارډ میکناکی په کورم سیمه کی دبرتانوی هند پولیټیکل ایجنټ و او بیا د محمد نادر
شاه دحکومت په مهال په کابل کی د برتانیی مختاروزیرشو.

د(۱۹۲۳ز) د جنوری په ۳۱ نیټه دافغانستان حکومت په وزیرستان باندی دهند دبرتانوی حکومت بریدونه رسماً وغندل اود دوستی د تړون(۱۹۲۱ کال نوامبر) دیولسمی مادی دمقرراتواود دغه تړون د ملونوپه ضدیی وګڼل. ولولی: لودویګ ادامیک، دافغانستان بهرنی اړیکی، مخ ۹۲) .

د(۱۹۱۹ز) کال په اپریل کی امان الله خان دافغانستان خپلواکی اعلان کړه. څلورمیاشتی وروسته دهمدغه کال په اګست کی په راولپنډی کی دسولی تړون لاسلیک شو. دهغه دپنځمی مادې له مخی، افغان حکومت « هندی ـ افغانی سرحد» یانې «اینډوـافګان فرنټیر»چې تیر
امیرمنلی و، ومانه. ددغه تړون دمتن لپاره ولولئ:

Aitchison(ed.), A Collection of Treaties, op.cit.vol.13pp. 286-287

د دغه تړون د جرمنی ژباړی لپاره ولولی
M.Gh.Massoun, Der voelkerrechtliche Status von Afghanistan, Dissertation, Hamburg, 1960, p.124.
امریکایی مورخ اوافغانستان پیژندونکی لودویګ ادامیک لیکی چی:
“ During the reigns of both Abdur Rahman and Habibullah the government of India had insisted that its agreements with Afghan rulers were personal rather than dynastic, therefore,Amanullah was in his right in demanding or refusing an agreement with Britain.”
Adamec, Afghanistan`s foreign relations,op.cit,pp.47-48.
دراولپنډی دسولی په تړون کی (۸ـ۸ـ۱۹۱۹) د افغانستان استازی علی احمد خان و، اوبرتانوی استازی سر ایچ ګرنټ و. ددغه تړون سره په خپل مل شوی لیک کی استازی ګرینټ
لیکلی وه: « ..... تاسی راته ویلی ووچی افغان حکومت نه غواړی چی توافقات تجدید
(رینیو) کړی، دکوموله لاری چی تیرامیرمنلی ووچی په خپلوبهرنیوچاروکی به په بشپړ
ډول د برتانیی دحکومت مشوره تعقیبوی. ماله دی امله په دغه ټکی ټینګارنه دی کړی، او
هیڅ یادونه یی په تړون کی نه ده شوی. په دی اساس ذکرشوی تړون اودالیک افغانستان په
خپلودننیواوبهرنیوچاروکی رسماً «ازاد او خپلواک» پریږدي. امریکایی تاریخپوه لودویګ
ادامیک زیاتوی چی دافغان اواوانګریزدریمی جګړی(ټول تیرتړونونه لغوه کړل)
” Moreover, this war cancelled all previous treaties.” Ibid. p.91
امان الله خان چی دغه تړون ولید، خپل اخښي او مامازي علی احمد خان ته په غصه شو، په کورکی یی بندی کړاووسله وال عسکریی ورته دهغه دکورپه شاوخواکی موظف کړل چی که له کوره راووت، ویی ولی(دامعلومات می دکاندیداکاډمیسن محمداعظم سیستانی له خولی لاسته راوړل(تیلیفونی مرکه ۲۰۰۷زکال داګست ۲۷ نیټه).
دسولی له تړون (۸/ ۸/ ۱۹۱۹ز کال) نه څه دپاسه دوه کالونه وروسته د(۱۹۲۱ز)

کال دنومبرپه (۲۲) نیټه دبرتانویانوسره دکابل تړون رامنځته شوچی د«دوستی تړون» یاد
«ګاونډیتوب» دروابطوتړون هم ورته ویل کیږی. ادامیک لیکی چی دغه تړون د«دوستی
دتړون» په کچه ډیرد « ګاونډیتوب» داړیکېو تړون دی
"…treaty of <neighborly> relations"
ددغه تړون په دوهمه ماده کی، دواړوخواودسولی دتړون(اګست ۱۹۱۹زکال) پنځمه ماده
تائید کړې ده، خودلته بیاهم د سرحد(فرنټیر) په ټکی رڼا نه ده اچول شوی.

د دوستی د تړون (نومبر ۱۹۲۱) څلورم نمبر مل هغه لیک دی چی دتړون برتانوی استازی دافغانستان دبهرنیوچاروززیرته استولی واود دغه تړون سازوونکی برخه جوړوی . که دغه مل د تړون دیوولسمی (۱۱) مادی سره غبرګ مطالعه شی ، سړی په اسانی سره دوه مهم ټکی لیدلای شی
(الف) : دافغانستان له نظره په سرحدی سیمه کی مداخله یواځی په عسکری مداخلی راځرخیده، نه په تبلیغاتی، سیاسی مداخلی چی په سیمه کی دافغانستان نفوذوساتی
(ب):برتانویانودخپلواک افغانستان سره ومنل چی دسرحد داوسیدونکوسره به علاقمندی لری. د متن لپاره په جرمنی اوانګریزی ژبوولولی
Massoun, op. cit., p. 137; Atchison, op.cit, p. 296
د(۱۹۲۹ز) کال په جنوری کی یوناڅاپی سړی چی دکوردغلا له امله په پاړه چینارکی د یولسو(۱۱) میاشتولپاره بندی شوی و، دامان الله خان په مشری دافغانستان خپلواک دولت رانسکورکړاود « خادم دین رسول الله » دادعالاندی یی په افغانستان کی نهه میاشتی(جنوری تر اکتوبر۱۹۲۹) ګډوډی وچلوله. دغه ناڅاپی سړی حبیب الله خان نومیده چی په بچه سقاو مشهورشوی واو د یوه پوه کوهستانی ملی ګرافغان له خولی به یی ځان «شیرکوهستانی» هم ګاڼه . (دغه ملی ګرافغان ماته دغه معلومات د خپل پلارپه حواله راکړل)
پوهاند لودویګ ادامیک کاږی چی د بچه سقاوواکمنی د سرحد په دواړوخواوکی قـومـونـوته «کلک ټکان» (پروفونډ شاک) ورکړ(ولولئ:ادامیک، دافغانستان بهرنی اړیکی: ۱۴۹ ـ ۱۵۵مخونه)
د افغانستان د خپلواکۍ د جګړې سرتیری اوزړه سواندی کوماندان محمد ګل

مومند هغه مفکر او ستراتجیست شخصیت وچې د وزیرو او مسیدو په مټ یې د بچه سقاو ګډوډي(جنوری تر اکتوبر ۱۹۲۹) پای ته ورسوله، په ډېر مهارت سره یې د محمد ناد رشاه واکمنۍ ته لار پرانیستله، امنیت یې رامنځته کړ او ټینګ یې کړ. محمد ګل مومند هغه مسلمان- پښتون وزیر و چې د کابل د ښار د بریکوټ په سیمه کې په یوه عادي ختین کرایي کور کې په حق ورسید (م۱۳۴۳،۱۹۶۴لمریز). د سقاوۍ په رانسکوریدلو سره، محمد نادر شاه د قد رت واګې په لاس کې ونیولی (۱۹۲۹ ـ ۱۹۳۳)

د (۱۹۳۰ز) کال په می کی دبرتانیی دبهرنیوچارودوزارت اوپه لندن کی دافغانستان دسفارت ترمنځ یاداشتونه تبادله شول.په دغویاداشتونوکی د(۱۹۲۱ز) کال ددوستی تړون(دکابل تړون)

اوورسره څلور(۴) ملونه تأییدشول(اټچیسن، تړونونه، مخ ۳۰۵). محمد نادرشاه « د ډیورنډ د کرښې د هندی خوا د قومونو په مرسته قدرت ته ورسید». د تاریخ پوهاند ادامیک زیاتوي چې : ((دا سرحدهیڅکله په بشپړ ډول غځول شوی نه و. له دې امله د بر تانوي حکومت ماموراو نو «د فرضي لیکې» ټکی وکاراوه چې یقیناً یو اندازه شک ښيئ.))

" This border had never been completely demarcated, therefore, British government officials applied the term <Presumptive Line>, indicating a certain measure of doubt." Ludwing Adamec referring to: National Archives of India/new Delhi, 392-F, 933, nos. 1-30, notes, 1-2, in his book Afghanistan's Foreign Affairs, op. cit, p. 187.

د ذکرشویومنابعوله مخی ویلی شوچی په ټولولیکني توافقاتوکی (۱۹۰۵ـ ۱۹۳۰) داسی څه نه لیدل کیږی چی د ډیورنډ سرحد یی ارزولی وی. دلیل یی دادی چی دغه ټول تړونونه لږو ډیرد ډیورند تړون ته مخ وراړوی، بیله دی چی موضوع یی بیاوټاکی

دغه شان د پورتنی استدلال اوپورتنیوتشریحاتوپه مټ ویلی شوچی: برتانیی د خپلواک افغانستان سره دامنلی دی چی د سرحد داوسیدونکوسره علاقه وساتی، هلته نفوذولری، هلته غیری عسکری مداخله وکړی، اوهلته دخلکوسره د ظلم په اکله اعتراض وکړي. په لنډه کې ورته«میتشپراخې ریښت» (د ګډ وینا ،افغانستان دې هلته هغه څه ولری، چی په جرمنی اظهاراوپریکړی حق) وایی. په بله وینا ، په سرحدی سیمه کې برتانیه یادهغی

ورکخیل
میراث خور(پاکستان) بشپړحاکمیت ته ډ ډ ه نشی لګولی ځکه هلته افغانستان
هم نفوذ اوهم علاقه مندي (منافع) لري
(influence and interest)
لود ویګ ادامیک کاږی چی که څه هم په کابل کی لاسلیک شوی د دوستی تړون
یعنی د اړیکوتړون(۱۹۲۱زکال دنوامبرمیاشت) اصلاً د د ری کالونو ګاونډیزو
لپاره وه، دهند دازادی دکال(۱۹۴۷ز) پوری وچلیده(بهرنی اړیکی، مخ ۹۲) .
برتانویان په دغه تړون راضی وو،خوبیاهم هغوی به لا دا غوره ګڼلی وای چی که
په هغه کی یی «کوچني»(ماینر) تعدیلونه په برخه شوی وای.
برتانویانوغوښتل دافغانستان رګ ونیسی
چی دخپل سرحد په اړوند کې به څنګه «ګاونډیز» وی

" It was of special importance for Britain to obtain from Afghanistan a precise definition of the term < neighborly> relations, the only term on which the Afghan and British governments were able to conclude the Treaty of Kabul of 1921. In essence this meant, how (neighborly) Afghanistan would be in dealing with the Afghan Frontier." Ludwig Adamec, ibid, p. 187.

(شپږم)
ایا پاکستان د برتانیې د نا ستن لیاقت لاره
داتکی په دی پوښتنه راڅرخی چی ایا پاکستان د بین الدول حقوقو له نظره د
برتانیی د ناستن(جانشین) دولت لیاقت لاره؟ برتانوی هند درنجیت سینګهه، شاه
شجاع، امیردوست محمدخان، امیرمحمدیعقوب خان، امیرعبدالرحمان خان،
امیرحبیب الله خان، د پاچاامان الله خان اود پاچامحمدناد رشاه سره حقوقی
اوسیاسی راشه درشه ساتلی وه، نه د پاکستان سره ـ ځکه هغه مهال پاکستان
هیڅ(حقوقی، سیاسی،تاریخی، کولتوری) څیره نلرله. پاکستان چی هیڅ موجودنه
و، څنګه به ورنه دښکیلاک ګری برتانیی وارث جوړشی؟! د ډیورنډتړون دوه
لوبغاړی لرل: برتانوی هند اوافغانستان. پاکستان چیری و؟ له نن نه څه د پاسه
۶۵ کاله وړاندی برتانیی د مخکني دولت(سلف) په حیث« دهند دخپلواکی
دقانون»(اینډ یا اینډپینډ ینس اکټ،۱۸جولای۱۹۴۷) د اوومی (۷) مادی د

«سي» برخې له مخې «د قبايلي سيمو» د واکمنانو سره« تړول تړونونه يا موافقې» په يوه اړخيزه ډول باطل وګڼل. دغه
واقعيت د پاکستان ادعاچې د برتانوی هند ناستن(وارث) د ی پنچرکړی
ده(پاکستان رسماً دولت په څير نږ دې يوه مياشت وروسته د ۱۹۴۷زييزکال
داګست په ۱۴ خلق شو). يو کامل .يوکاملاًنوی دولت د چاپه ميراث کيناستلی
شی؟! يوڅه چی موجودنه وی له چانه به ورته يوڅه په ميراث ورسيږی؟!
کی هنداوپاکستان په يوه ډول ونه منل شول. د(۱۹۴۷ز) کال داګست په ملګروملتونو
په نيمايی کی په برتانوی هند کی دوه(۲) هيوادونه رامنځته شول. دهمدغه کال دسپتمبرپه
دبرتانوی هندوارث (۱۲) مه نيټه هند دملګروملتوله خواخپل په خپله (اوټوميټيکلي)
اعلان شو. خوپاکستان مجبوروچی په ملګروملتونوکی دخپل غړيتوب لپاره خپله
هيله وړاندی کړی. دپاکستان په غړيتوب رايی واخيستل شوی. افغانستان
يواځنی هيواد وه چی په ملګروملتونوکی د پاکستان د غړيتوب د منلو په ضد يې
رای ورکړه،او پاکستان د ۱۹۴۷د سپتمبر په ديرشمه نيټه په ملګرو ملتونوکی ومنل
شو. په ملګرو ملتونو کی د هنداوپاکستان دغړيتوب د منلوبيلابيله کړنلاره يوځل
بيا زما ادعاغنی کوی چی يوڅوک نه وی موجود څنګه به د چاميراث خورشی. د
افغانستان دريځ داسی وه چی د پښتنواو بلوڅو ورونو د
برخه ليک حق دی تأمين شی . دافغانستان د دريځ په مقابل کی د برتانيی د ګډ-
ګټواړيکيو (کامنويلت ريليشنز) وزيرنيول- بيکرپه ولسی جرګه کی (۳۰/ ۶/
۱۹۵۰ز) د پاکستان پلويتوب وکړ
Noel – Baker
نيول-بيکردبرتانيی ولسی جرګی ته داسی وويل « په يونايټيد کينګډم(برتانيه) کی
داعليحضرت حکومت دشمال غربی سرحد دسيموپه وضع باندی دپاکستان
اوافغانستان دحکومتونومخالفتونه په تأ سف سره څارلی دی. داد اعليحضرت د
حکومت نظر دی چی پاکستان په بين الدول حقوقوکی په دغو سيموکی د هند د
پخوانی حکومت اوپه يونايټيډ کينګډم(برتانيی) کی د اعليحضرت د حکومت د
حقوقواووجايبو وارث دی، اود ډيورنډ ليکه بين المللی سرحد دی»
» His Majesty`s Government in the United Kingdom has seen with

regret the disagreements which there have been between the Governments of Pakistan and Afghanistan about the status of the territories on the North – West Frontier. It is His Majesty's Government's view that Pakistan is in international law the inheritor of the rights and duties of the old Government of India, and of His Majesty's Government in the United Kingdom, in these territories, and that the Durand Line is the international frontier." Quoted in Djan Zirakyar ,op.cit., p.221 footnote#73

د مشترک المنافع هیوادونود وزیرنیول- بیکرپه پورتنی ویناکی یوډول کمزوری پرته ده چی غلی شان دافغانستان دریځ ته سرټیټوی. که کلک پام ورته وکړو، وبه وینوچی دبرتانیی دغه وزیرپه خپله ولسی جرګه کی نیغه ژبه نه ده کارولی،بلکې په غیری مستقیم ډول یی دډیورنډ لیکه « بین المللی سرحد » ګڼلی دی بی له دی چی د دغی لیکی مشروعیت له بین الدول حقوقونه راوباسی

پاکستان هم د برتانوی ښکیلاک د تړونونوپه اکله دوه مختوب ښودلی دی : پاکستان یوه کوچنۍ (نژدی دری سوه مربع میله) سیمه ایران ته پریښودله. ددی په بدل کی ایران له دینه تیرشوچی په بلوچستان کی په پخوانیوبرتانوی تصرفاتودعوه وکړی. ایران په دی ډول پخوانۍ برتانوی پوله په یوڅه تغیرسره ومنله " .... and accepted the old British Boundary thus modified." A. Lam, Asian Frontiers: Studies in Continuing Problem. New York & London,1968, quoted in Djan- Zirakyar, ibid.,p.221, footnote#75

دهندپه نیمه وچه کی دبرتانیی دتړونونوهدف داوه چی هلته دخپلی امپراتوری حفاظت وکړی. خود بین الدول حقوقود ملاحظی له مخی یوتړون پای ته رسیږی چی اغیز یی له منځه تللی وی اوهدف یی پوره شوی وی. سړی ویلی شی چی له ښکیل شوی هند نه دانګریزانوپه وتلوسره د ډیورنډتړون خپل پخپله اجرأشواودهدف تحقق ته ورسید - ځکه چی دتړون یو اړخ(برتانیه) په مشخصه سیمه(مستعمره شوی هند) کی له منځه لاړ اود دی سره دهغه ګټی (اینتریسټ) هم له منځه لاړی چی د ډیورنډ تړون یی لازم کړی و

(اووم)

داستعمارپه ضد دپښتنوپه پاڅون

په (۱۸۹۷ز) کال کی د پیورنړ د ترون په ضد د وزیرستان په مده خیلوکی وسله وال پاڅون پیل شواود یوه کال په اوږدوکی دخیبر، مومندو، ملګنړاوباجوړله لاری چترال ته ورسید. له دی پاڅون نه انګریزان وترهـیدل اوڅلور کاله وروسته په (۱۹۰۱ز)کی یی« شمال ـ غربی سـرحـدی صوبه»(نـورت ـ ویسټ فرنـټیر پروینس) جوړه کړه. دغــه استعـماری نــوم پــه برتانوي اسلامی پاکستان کې د انګریز د احـسان په څیر د ۲۰۱۰ زیـیز پورې سـاتـل
شـوی و. د باچاخان د مشرې خور ځوی متقاعد پوهاند جهانـزیب نـیـاز راته د ۲۰۱۰ کال د می پــه ۲۶ نیټه ټلفـون وکړ او د خپلې اشنغری پښتو په درنو الفاظو کې یې د «خیبـر- پښتونخـوا» مبارکي راکړه. ما د ده خوښـي احسا سوله او ده زما، ځکه له هـیڅ نه خولږ څه ښه دي. ماورنه پوښته وکړه چې ولس څه ډول احسا س څـرګندوي ؟ ده راته وویل چې « د مملکت ټپه [لنډۍ] به درته واوروم». اروابښاد فضل رحیم ساقي د زړه سواندي او سوله دوست انسان باچا خان(فخر افغان) د سیاسـي او کلتوري ګلبڼ یو وتلی خدایی خد متګا ر او یو خــوږ ژبی شاعـر و. مملکت د فضل رحیم ساقي لور ده اوپه پـیښـور کې ښـوونکې ده.

دغې درنې خور مملکت سا قي په «خیبـر- پښتونخوا» باندې خپله سیاسـي لوپټه خوره کړې ده اوپــه پـښتونخوا یې غـزکړې دی چې د شیطان خیلو په سترګو کې دې خاورې ودوړوي اوخیبر دې په غیـږ کې ونیسـي. ټپه یې داسې ده

خیبره بخت دې مبارک شه چې پښتونخوا به دې په غیـږ کې ګرځوینه

ولولئ: رحمت ربی زیرکیا ر، د پښتونخوا ټپه(۱۸ جون ۲۰۱۰). په اینټر نیټي بڼه خپره شوې وه

له نن نه اووه کالونه وړاندی په(۲۰۰۰ز)(۱۳۷۸ لمریز) کال کی یومضمون له ګڼ شمیرچاپی تیروتنوسره په دی سرلیک چاپ شوی و:« په لره اوبره پښتونخواکی درون فکرانوسیاسی پرځنګونه»، افغانستان په شلمه پیړی کی، دپوهنیزسمینار دلیکون ټولګه.جرمنی دکولن ښار، ۱۳۷۸لمریز (۲۰۰۰ز) کال خپرندوی: دافغانستان دکلتوری ودی ټولنه. مخونه. ۲۸۰ ـ ۳۰۸
زه له دغی لیکنی نه مهم معلومات په لنډ ډول رااخلم اوځینی نورمعلومات پری ورزیاتوم چی په دی ورستیوکی لاس ته راغلی دی

په(۱۹۲۱ز) کال کی دعبدالغفارخان(مشهورپه باچاخان اوفخرافغان) په مشری(انجمن اصلاح الافاغنه) جوړشو. له دینه اووه کالونه وروسته په(۱۹۲۸ز) کال کی د«پښتون» په نوم مجله راووتله. دباچاخان مشروروږداکترخان صاحب نومیده. دباچاخان مشره خورچی له ډاکټرخانصاحب نه کشره وه، د پوهاندجهانزیب نیازموروه. جهانزیب نیازچی په (۱۹۲۷ز) کال کی زیږیدلی دی اوپخپله یی په پنځلس کلنی دسیاسی بند خوندڅکلی دی، د پښتون مجلی په اکله داسی لیکی: پښتون « اولینه جریده وه چی دانجمن اصلاح الافغانه د ترجمان په حیث » پیل شوی وه. عبدالغنی غنی دباچاخان مشرځوی اوپه شلمه پیړی دپښتو وتلی فیلسوف شاعرو. پوهاندجهان زیب نیازوایی: « دغنی خان اولنی نظم په ۱۹۲۸زکال په دسمبرکی دپښتون رسالی په اولنی ګڼه کی » خپورشوی و(جهانزیب نیاز، غنی غنی دی. ددویم سمینارډمقالو، پیغامونواونظمونومجموعه. چاپوونکی: بهارونه کتاب کور، غریب اباد، تهکال، پیښور. دچاپ ځای: ملت پریس لاهور، اپریل ۲۰۰۵زکال ، مخ ۹۷)

پوهاند جهانزیب نیازدهمدغه کتاب په یوبل مخ کی په یوڅه تفصیل سره په«پښتو» خپرونه ګرېزی اودغنی خان ذکرشوی شعرراپیژنی: په ۱۹۲۸زکال کی باچاخان« دخپلواصلاحاتو اودخپل انقلابی پیغام دخوروولودپاره د پښتو تاریخی مجله پښتون جاری کړه. دامجله د ۱۹۴۱زکال پوری په مختلفوادواروکی چاپ کیده، اوپه مد یرانوکی یی د خان عبدالغفارخان، محمداکرم او عبداخالق خلیق نومونه شامل وو. هسی خود پښتون په باقاعده لیکونو[لیکنو] کی دهغه وخت واړه [ټول] سترانقلابی شاعران اوادیبان شامل ووچی په هغو کی دعبدالمالک [فدا]، فضل محمود مخفی اوعبد الاکبرخان اکبر نومونه زیات جوت دی. خود پښتون په ټایټل(مخپاڼه) باندی به دغنی خان داشعرپه باقاعد ګی سره چاپ کیده» :

چی خازی شنی می په قبروی ولاړی که غلام مړشم راځی توکی پری لاړی
چی په خپلووینونه یم لامبید لی په ما مه پلیتوئ د جومات غاړی
چی ټوټی ټوټی می پوځ دفرنګ نه کړي موری ماپسی په کوم مخ به بیاژاړی
یابه دابی ننګه ملک باغ عدن کړم یابه کړم دپښتنوکوځی ویجاړی

(همدغه اثر، مخ ۵۹). غنی خان په دوه اتیاکلنی کی (۱۹۱۴ ـ ۱۹۹۶ز) له نړی سترګی پټی کړی.

د۱۹۲۰ زییزیږ لسیزی په ورستیوکالونوکی به باچاخان په دیرواوجوماتونوکی د

خلکوپه تنویرولو کی لګیاو. بنیرجی په خپل کتاب کی د باچاخان د تنویری ویناګانو یوه بیلګه راپـــیژنی: « زموږ په هیواد کی پنځوس سلنی(۵۰٪) ماشومان ناروغ دی، روغتونونه دانګریزانولپاره جوړشوی دی. هیوادزموږدی، پیسی زموږدی، خوموږپکی وږی اولغړیو. موږدخوراک څه نلرو، کورونه نلرو.... داسړکونه زموږپه پیسوجوړشوی وو. دهغوی (انګریزانو) سړکونه په لندن کی دی. دازموږسړکونه دی، خوموږاجازه نلروچی پری وګرځو. هغه[انګریز]، هندوان دمسلمانانوپرضدراپاروی... سیکان دمسلمانانوپرضدراپاروی نن دری واړه په کړاواخته دی. څوک ظالم دی اوڅوک زموږوینه زبیښی؟ انګریز» ولولی

Mukulika Banerjee, The Pathan Unarmed. Karachi: Oxford University Press, 2000, p.60

دغه شان، د باچاخان د ژونداومبارزی لپاره ولولی: عبدالغفارخان زماژونداومبارزه، کابل ۱۳۵۳لمریزکال(۱۹۷۴ز) کال.

د بـاچاخان(فخـر افغـان) په اکـله د بشـردوست ایکنات ایســواران کتاب هــم په ګټــورو مـعلوماتـو ډک دی

Eknath Easwaran, Nonviolent Soldier of Islam: Badshah Khan, A Man to Match his mountains. Tomales, California: Niligiri Press, 1999. In his "Sources and Historical Notes" relating to this book, Timothy Flinders reflects on the names Pathan and Pashtun: "In British India, Pakhtun[Pashtun] became Pathan….Throughout <Gandhi's India,>in which most of this story unfolds, Badshah Khan's people were called Pathans whenever English was being used, and this is the word used in this book [by Easwaran]." Timothy Flinders elaborates on the Pathan/Pashtun issue: "Today, however, the word Pathan has decidedly colonial overtones reminiscent of British manipulation. When the British established boundaries around India, they used different words for inhabitants on either side of the line [Durand Line]: <Afghan> meant someone in free Afghanistan, <Pathan> meant a resident of British India. Among themselves, Badshah Khan's people continued-and continue-to refer to themselves as one, calling themselves (without distinction)Afghans, Pushtuns, or some dialectical variant. In these historical notes, we chose to follow current usage and kept the word

<Pushtun>-as Badshah Khan himself did even in English after the British left, to emphasize the unity of his people." (p. 235).
د بادشاه خان اود هغه د ملگرو له اصلاحی اوتنویری خوځښتونو څخه ، له نن نه درې اتیا(۸۳) کالونه وړاندی په(۱۹۲۹ز) کی دباچاخان په مشری د «خدایی خدمتگار» خوځښت راپورته شو: د خپلو دوستانو سره له اوږدو مشورو وروسته، باچاخان د خدايي خدمتگار نوم هغوی ته وړاندې کړاو هغوی ورسره دغه نوم ومانه. باچاخان په سوله(عدم تشد د) ټولنیزعدالت، خپلواکی، پرمختگ، پوهنه(تعلیم)، ساده ژوند، مشوره، په پښتوژبه، اودهسک څښتن درضالپاره د ولس په خدمت مین و.
دپاکستان دخلق کولونه نږدی څلورمیاشتی وړاندی د(۱۹۴۷ز) کال د اپریل په شپږویشتمه (۲۶) نیټه د باچاخان مشرځوی عبدالغنی غنی د «زلمی پښتون» په نوم یوتنظیم جوړکړ. پوهاندجهانزیب نیازددغه تنظیم هدف داسی راپیژنی: « دزلمی پښتون تنظیم جوړولومقصد دشیرشاه سوری اواحمدشاه ابدالی په تگ لاره دعمل تابیاکول وه. دزلمی پښتون کارصرف دپښتون قام مقصداومرام پوره کول وو.داځه سیاسی تنظیم نه وه. داتنظیم دتشد د د پاره نه وه. بلکی ددی مقصد د پښتون ولس بیداری وه. داتنظیم دتشد د د پاره نه وه بلکی دمرستی اوملگرتیا د پاره وه، چی دخپل ځان حفاظت ورته گران وه.» جهان زیب نیاز، غنی غنی دی، مخ ۱۱۳).
دبرتانیی دوروستنی وایسراماونټ بیټن په کورکی یوه غونډه دمهاتماگاندی، محمدعلی
جناح اوباچاخان په گډون جوړه شوی وه(۱۸جون ۱۹۴۷زکال). هلته باچاخان ماونټ بیټن ته رسماً «پټانستان» نوم وړاندی کړ. ولولی
J.w.Spain, The Pathan Borderland. The Hague 1963, p. 199.
له دینه دری ورځی وروسته د(۱۹۴۷ز) کال دجون په یویشتمه(۲۱) نیټه په بنوکی لویه جرگه جوړه شوه. په دغه لویه جرگه کی د پښتنودبرخه لیک په اکله خوراغټه اوځرگنده پریکړه وشوه. د بنود لویی جرگی لیکلی پریکړهغه ملی لاسوند(سند) دی چی په حقوقی، سیاسی اوټولنیزلحاظ ځانگړی اهمیت لری اوله دی امله یی باید د اصل ټول متن په لاندې ډول وښودل شی.

پښتنو د خپل آزاد حکومت فیصله اوکړه

پښتانه نه هندوستان غواړي نه پاکستان

د صوبې د جرگې- د اسمبلۍ د ممبرانو-دخدایي خدمتگارانو افسرانو
اود «ځلمي پښتون» د جرگې یو شریک اجلاس په یویشتم د جون ۱۹۴۷ ع
په مقام د بنو کښ د خان امیرمحمد خان د صدارت د لاندې اوشو.
دې اجلاس په اتفاق سره دا فیصله اوکړه چې په دې ملک کښ دې د ټولو
پښتنو یو آزاد حکومت جوړ شي چه د هغې د اییّن بنیاد به په اسلامي اصولو
جمهوریت، مساوات او اولسي انصاف باندې ایښودی شي . دااجلاس هر
پښتون
ته اپیل کوي چه د دې اعلی مقصد د حاصلولو دپاره په یو مرکز باندې راغونډ
شي-او بې د پښتون نه دې د بل چا اقتد ار ته سر ټیټ نه کړي.

له طرفه د صوبه سرحد د لوی جرگې نه

د بنو د تاریخي فیصلې اصل متن

د بنو د پریکړې د ټول متن د اصل د کوپۍ [فکسیمیلې] لپاره ولولئ
Djan-Zirakyar, op.cit., p. 332.
د بنوپه لویه جرگه کی پخپله باچاخان حاضرو. د دغی لویی جرگی پریکړه
عبدالاکبرخان اکبرولیکله چی په صوبه سرحد کی د کانگرس« دعامل مجلس »
لوی منشی(سکرتر جنرال)و. « لیکلی پریکړه خان امیرمحمد خان وړاندی کړه،
اومزید تائید (سیکنډ)یې میا جعفرشاه کاکا خیل وکړ.»(دپوهاندجهانزیب
نیازسره زماټیلیفونی مرکه، امریکه، ۴ سپټمبر ۲۰۰۷ کال)

دبنوپه پریکړه کی پام وړټکی دادی: دغه پریکړه د پښتنود سمسمکۍ (مساوات طلبې)ټولنی
ځرگندوی ده. دغه پریکړه په ټول افغانستان کی دستری سیاسی موسسې یانې لویې جرگې
له خوامنل شوی ده. په دغه پریکړه کی«دټولوپښتنو» یوداسی حکومت غوښتل
شوی دی چی دهغه« دایین بنیادبه په اسلامی اصولو، جمهوریت، مساوات

اوولسی انصاف باندی» ولاړوی.
دپاکستان له جوړیدلونه یوکال وړاندی په(۱۹۴۶زکال) کی په شمال غربی سرحدی صوبه
کی انتخابات وشول. په دغوانتخاباتوکی دټول هندکانګرس اومسلم لیګ دیوبل سره
سیالی وکړه. که څه هم په صوبه سرحد کی پنځه نوی سلنی(۹۵٪) خلک مسلمانان وو، انتخابات کانګرس وګټل اوپه پایله کی یی دباچاخان مشرورورډاکټرخانصاحب ددغی صوبی اعلی وزیروټاکل شو. دغه دیموکراتیک اوقانونی عمل وښودله چی په برتانوی هند کی مسلم لیګ دټولومسلمانانونماینده ګی نشوه کولای. په صوبه سرحد کی له(۱۹۴۶زکال) راهیسی د برتانیی وروستني ګورنرجنرل اولاف کیرو شخصاً د مسلم لیګ ملاتړکاوه او کانګرس یې په دغه صوبه کی غیری طبعی ګانه. اولاف کیروپه خپل یوه لیک کی دبرتانیی وروستنی وایسرا(۱۹۴۷) ماونټ بیټن ته په ګوته کړه چی ده(اولاف کیرو) په ډاکتر
خانصاحب باندی ټینګارکړی وچی له خپل وزارت نه دی هندوان وشړی اود کانګرس سره
دی خپل اړیکی غوڅی کړی. داولاف کیرودغه ټینګارغیری قانونی و اود دیموکراسی په ضدو. اولاف کیرووایسراماونټ بیټن په دی قانع کړچی په صوبه سرحد کی دی بیاانتخابات وشی اوله دی لاری دی دپاکستان تحقق ته لاره هواره شی. ماونټ بیټن د کیروسپارښتنه ومنله اودهند دویش لپاره یې په خپل پلان کی ورننویستله. دماونټ بیټن پلان هند په دی اساس ونه ویشه چی چیری مسلمانان ډیروی، هغه ځای دی مسلم لیګ ته وروسپارل شی، بلکه چیری چی انتخاب شوی نماینده ګان په مسلم لیګ پوری تړلی وی. په دی اساس باید صوبه سرحد په متحدهند پوری تړل شوای وای، نه په پاکستان پوری ـ ځکه چی په صوبه سرحد (پښتونخوا) کې په ۱۹۴۶زکال کی کانګرس انتخابات ګټلی وو او د باچا خان مشر ورور ډاګتر خانصاحب د دغې صوبې وزیر اعلی و. د۱۹۴۷زکال د جون په لومړیوورځوکی د برتانیی ستروزیراټلی اوویسرامونټ بیټن دهند دخپلواکی دقانون مسوده معرفی کړه چی په دوه قلمروونویاحاکمیتونوراڅرخیده. دهمدغه کال(۱۹۴۷ز) کال دجون په یووشیتمه(۲۱) نیټه په بنوکی په رابلل شوی لویه جرګه

کی پښتنودخپل حکومت پریکړه اعلان کړه چې پاس پرې وغږید م .
دهمدغه کال په جولای کی په صوبه سرحد کی بیاانتخابات (ریفرنډم) وشول چی
ګورنرجنرل اولاف کیرو پری وایسرامونټ بیټن ته سپارښتنه کړی وه.
دوزیرستان په وانه کی انګریزکوماندان رات ددغه ریفرنډم اختیارمند(کمیشنر)
و.
«ټوله عملیه ځانله د برتانوی عسکری افسرانوپه واسطه اداره کیدله»

" Brigadier J.R. Roth, Commander of The Wana Brigade, was appointed referendum commissioner. The entire process was supervised exclusively by British Army officers without assistance from the political service of Indian officials." (Spain, op.cit, p.198).

باچاخان(عبدالغفارخان) لیکی چی په نورهند کی نماینده جرګی
(ریپریزنټتیواسیمبلیز)
وپوښتل شوی چی په هندکی پاتی کیږی که پاکستان ته ورځي، خو په صوبه
سرحد (پښتونخوا)کې چې ډاکتر خانصاحب یې وزیر اعلی و نماینده جرګه
دانتخاب له حق نه محرومه شوه. باچاخان زیاتوی چی انګریزان بایدپه ریفرنډم
کی«بی طرفه» وای خوپه رای اخیستلوکی یی لاس وهنی وکړی

" They also posted police and army personnel at the polling booths and even forged the signatures of the people who did not want to take part in the referendum." Badshah Khan, My life and Struggle – Autobiography. New Delhi, 1969, pp.177 and 179
عبدالغفارخان، زماژونداومبارزه، کابل ۱۳۵۳لمریز(۱۹۷۴ز)کال، مخونه
۱۸۲تر۱۸۳.
دمسلم لیګ اومحمدعلی جناح لپاره ناشونی اوغیرعملی وه چی د پاکستانی
پنجاب په واسطه له هند نه لیری پرته پښتونخوادی په متحدهندکی پاتی شی. دغه
جغرافیایی دلیل هغومره چی ظاهراًعملی ښه لری هغومره په باطن اوعمل کی
دخنداوړدی: که نیمایی پنجاب(پاکستانی پنجاب) پښتونخواله متحدهند نه بیله
کړی وه، نودغربی پاکستان اوشرقی پاکستان(بنګلادیش) ترمنځ خوټول غټ
هندپلن شوی و؟! دلویدیزپاکستان او ختیزپاکستان ترمنځ جغرافیه ولی له پامه

وغورځول شوه؟

عجب فرنګی دی ـ د ماشومانو نه هم یـریـږي

پوهاندجهان زیب نیازچی داروابنادباچاخان اوارواښاد ډاکټرخان صاحب خورزی دی، اووه (۷) کالونه وړاندی په (۲۰۰۵ز) کال کی خپل ژوندلیک په څلورسوه نهه اویا(۴۷۹) مخونوکی چاپ کړیدی. جهان زیب نیازچی د(۱۹۲۷ز) کال په نیمایی کی زیږیدلی دی، په پنځلس کلنی کی یی د سیاسی بندي په ځیردانګریزانوظلم خوندوڅاکه. لومړی یی دچارسدی د تحصیل بند یخانی ته واچاوه. هلته چی ورباندی دزرین اباد د نصرالله خان اود پړانګود سردارخان سترګی ولګیدلی، په خندایی کی یی ورته وویل: « عجیب فرنګی دی ـ د ما شوما نونه هـم یریـږی.» وروسته له دی دهـریـپورجیل ته ولـیـږل شو. هلته یی لـه ورایـه باچاخان ولیدچی د کوارانټین په چمن کی ګرځیده ـ « اومی لیده خوسپاهیانوورپری نښودم.» جهان زیب نیاز، زماد ژوندقیصه: څه اوریدلی، څه لیدلی. اهتمام: بهارونه کتاب کورغریب اباد، تهکال. چاپوونکی: ملت پرینټرز، لاهور، ۲۰۰۵، مخونه ۵۴، او۶۲) .

دپوهاندجهانزیب نیازداپنډکتاب چی د(۲۰۰۲ز) کال دنومبرپوری معلومات پکی خوندی

په ځیربه شوی دی، داوریدلوپه کچه ډیرپه لیدلوولاړدی اوداصلی منبع(پرایمري سورس)

دڅیړونکولپاره دحوالی کتاب وی. زه له دی مهم کتاب نه یوڅواوږده اقتباسونه وړاندی کوم چی زماد دی لیکنی سره اړخ لګوی:

«په متحده هندوستان کښی چی دقانون سازی اسمبلی دپاره ممبران منتخب کیدل نوچونکه په صوبه سرحدکښی زموږاکثریت وو. نوزموږاسامبلی په یوه خوله باچاخان دصوبه سرحدله طرف نه قانون سازی اسامبلی ته اولیږه ـ چی کله تقسیم اوشونوباچاخان هم هغسی دقانون سازی اسمبلی ممبرپاتی شوـ اودپاکستان دجوړیدوسره چی کله دپاکستان دقانون سازی اسمبلی اجلاس راوغوښت نوباچاخان ته هم بلنه راغله اوهغه بغیردڅه وینانه اجلاس له روان شوـ په قانون سازه اسمبلی کښی یی سوګندپورته کړوـ ددی نه روښانه حقیقت بل څه

کیدی شی چی باچاخان پاکستان منلی وو۔ په هغه اجلاس کښی یی تقریرهم اوکړواودپښتنود حقوقومطالبه اوکړه ۔ مولاناتمیزالدین صاحب دقانون سازی اسامبلی سپیکرمنتخب شو۔ شپی له لیاقت علی باچاخان میلمه کړو.» لیاقت علی دپاکستان لومړی وزیر اعظم[چیف مینیسټر] و. باچاخان یې بنګلې ته ورغی دواړه د بنګلې په چمن کی ګرځیدل .په دغه مهال « ناګهانه» لیاقت علی دباچاخان نه یوه پوښتنه وکړه چی له «تعصب نه ډکه» وه. باچا خان یې وپوښته چی خان صاحب

“Are you loyal to Pakistan[?]”

باچا خان ورغبرګه کړه چی:

“I am loyal to this land, not to you, because I do not believe that you are loyal to it.”

خبرې چې پای تــه ورسید لې،او باچا خان رخصت شــو، بلـه ورځ محـمد علی جناح

باچاخان« سره خبری اتری شروع کړی اوداخبری تر ډیروورځوپوری جاری وی ۔ باچاخان ته یی وییل چی راوړاندی شه ماسره ملاوتړه اومااددی غلونه خلاص کړه. جناح صاحب ته خپل ملګری معلوم وو۔ چی داټول مطلب اشنادی اودکرسی یاران دی. ملک سره یی څه همدردی نشته ۔ عبدالرب نشترچی دجناح صاحب ښی لاس وو۔ درسل ورسایل وزیروو۔ او چی دهندوستان اوپاکستان د ریل د انجنونواوډبوویش کیده ـنو دې ظالم پکې بلا حساب اوواهه. ددې پته جناح صاحب ته اولګیده. په هغه فوراً څه چل اوشو۔ چی زما اعتباری خلق داسی دی ۔ نودنورچانه به زه څه ګیله اوکړم ۔ پاچاخان ته یی داټوله قیصه اوکړه ۔ دهغه اودباچاخان ډیری ښی خبری اتری اوشوی ۔ اوباچاخان ورته اووییل چی که خیروی ته سرحد ته راغلی نوزه به دی مرکزعالیه سردریاب ته بوځم . اود خپلوملګرو پیژندګلو به درسره وکړم. اومانه چی دوطن دابادی دپاره څومره تعمیری کارغواړی زه هغی ته تیاریم. داخبری چی مطلب اشنا خلقوواوریدی نو رپندی پری راغی. چی که دجناح صاحب اودباچاخان وررولی قایمه شوه نوزموږپکښی څوک تپوس کوی. اوخاص کرپه قیوم خان خوداخبره ډیره بده اولګیده. باچاخان چی واپس سرحد ته راغی نودکونسل اجلاس یی راوغوښت. اوپه هغی کښی یی فیصله اوکړه چی دجناح صاحب دشاهانه استقبال

دګورنمنټ هاوس نه ترسردریابه کاوو. دلته داتیارئ شروع شوی اوهلته مطلب پرستوخپل څپلی رابنکی، لیاقت علی اوقیوم دیوبل سره جرګی شروع کړی. چی زمانه خوبه ټول داسامبلی ممبران ولاړشی. زماپه صوبه سرحدکی بیاڅه حیثیت وی.
چی جناح صاحب سرحدته راورسیدنودی یارانوبیادهغه غوږونه ېک کړی وو. هغه باچاخان له سوال جواب اولیږه چی ته ګورنمنټ هاوس ته راشه. باچاخان په صباله ورغی. جناح صاحب ورته یواخبار راواخست اوویویل چی تاویلی دی چی پاکستان دشګوټوپکی دی که ما ورله لته ورکړه نوهیڅ به نه وی. باچاخان په دی خبره ډیرخفه شو. هغه ورته په جواب کښی اووییل چی دامانه دی ویلی نوورته یې اوویل چی ددی تردیداوکړه. هغه ورته اوویل چی تردید یی په څه کښی اوکړم. اخبارونه ټول دحکومت دی هغوی زمایوټکی هم نه چاپ کوی.
زمایواخبارو«پښتون» هغه هم تاسوبندکړو. نواوس څه اوکړم. ستامخکښی تردیدکوم. چی داپه ماپوری چاهسی غلطه تړلی ده. خوباباپوی شوچی دیار د ما غ ټولواکیانوبرابرکړی دی. جناح صاحب ورته اوویل چی زه سره دریاب ته نشم درتلی ځکه چی تاسوزماد وژلو پروګرام جوړکړی دی. باباورته په خنداشو. چی ستاپه وژلوبه ماله په ګوتوڅه راشی. زه خوداملک اوداقوم ابادغواړم تباه کول یی نه غواړم . خواخرداچی مطلب پرست کامیاب شو. باچاخان رخصت شواوقیوم په سختوفیصلوکولوسوچ شروع کړو».
مخونه: ۱۲۸ ـ ۱۳۱
د جون(۱۹۴۸) په پنځم   د جهانزیب نیازکالج دګرمۍ د رخصتیوډ پاره بندشو.« زه کلی ته راغلم اوبنه په درزموکارشروع کړو. باچاخان په دغه ورځوکښی دکوهاټ بنو په دوره روان ووچی حکومت سره د سالارمنیرخانه اونجوماما ګرفتارکړو. اودغی سره عامه ګرفتاری هم شروع شوه. ولی دادایی هم اونیوه. غنی داداهم ګرفتارشو. غرض داچی حکومت څوک لږدکارکټل نوهغه یی جیلونوته وردننه کړه. د اسامبلی ممبران یی داول نه ګرفتارکړی وو. ډاکټر[خان] صاحب خوداول نه په ایبټ ابادکښی دسعدالله خان په بنګله کی نظربندوو. د ډیرو،پیښوراوهرپیورجیلونوبیاخولی وازی کړی وی. اودوطن اوقام پتنګان یی رانغختل. پښتون رساله داول نه بنده وه اوخدایی خدمتګارتحریک ته یی هم سترګی خړی کړ ی وی». پوهاند جهانزیب نیاز زیاتوی چی:

باچاخان «خویی نیغ منتګمری[بند یخانې] ته رسولی وو. زه چی کله دکالج نه راغلم نونیغ شاهی باغ ته د[خپلې خور] تاجولیدلوله لاړم ځکه چی د ولی دادا د ګرفتاری نه پس مانه وه لیدلی [تاجو په ولی خان واده وه، او جهانزیب به ولی خان ته دادا وایه]. چی ورغلم نوراترغاړه وتله اوپه ژړاشوه. ماورله ډاډورکړو. بیامی ورسره یوځوورځی تیری کړی. خوپه دویمه دریمه ورځ به خامخاورتلم. غالباً دجولای دیرشم تاریخ وو. تاجونسرین[د ولی خان لور؟] رزړوته رالیږلی وه ناجوړه وه وییل یی چی دا ډاکټرله بوځی. زه ورسره په ټانګه کښی کښیناستم ډاکټرله می بوتله په دغه ورځ زمادوست وزیرمحمد... اودهغه ملګری ساده ګل هم راغلی وو. ټوله غرمه موښه ګپونه لګولی وو. هغوی هم راسره کښیناستل چی موږبه هم درسره د ګړیۍ پوری لاړشو. چی تحصیل ته روان شونوګړیۍ سره نژدی راله دوه ټانګی ډکی د پولیسومخی له راغلی. موږ ا وخندل وییل موبیاچاپسی روان دی. هغوی می دواړه ګړی سره کوزکړل. زه اود تاجونوکرد تحصیل هسپتال ته لاړو. نسرین موډاکټرته اوښودله دارووغیره مواخیستل اوواپس کلی ته روان شو. چی هجری ته ننوتونوځپردپولیس نه ډک وو. ماوییل خیر. چی کورته لاړم مورمی اوخورمی راته په خفګان کښی اووییل چی تاپسی خوبیاپولیس راغلی دی ماوییل وی به نودازموږژوند دی. دهغوی نه می رخصت راواخیسته اویودوه جوړه جامی می دځانه سره راواخستی. اوراغلم. تاڼیدارصاحب راپاسیده هتکړی یی راته واچولی اوواپس په ټانګه کښی دتحصیل حوالات ته راغلواودلږساعت دپاره یی حوالات کښی اوساتلم اوبیا یی جیل ته دننه کړم.» مخونه:۱۳۲ تر۱۳۴.

د چارسد خونړۍ او ژړوونکې پیښه

د چارسد ی خونړی واقعه «د جناح صاحب اوقیوم حکومت جوړکړی وه».
داپیښه داسې
وه: د صوبې خدایی خدمتګارودافیصله کړی وه چی په (۱۲) اګست د(۱۹۴۸ ز) کال به «موږدباچاخان دګرفتاری برخلاف احتجاجی جلسه په غازی ګل بابا کښی کاوه. اوحکومت دافیصله کړی وه چی تاسودغه جلسه نه شی کولی یعنی دخپل لیډرسره دزیاتی کولوبرخلاف تاسواوازنه شی ویستی. خوخدایی خدمتګارچرته منع کیدل. د۱۲م اګست دشپی شپی په زرګونوخدایی

خدمتگاردپیښور، نوښار، صوابۍ ، هشنگراود صوبی د گټ گټ نه راوچلیدل اگرچی حکومت اکثری لاری بندی کړی وی. ټریفک یی بندکړی ووخوددغی باوجود په زرگونو» سرتیرو ځانونه چارسدی ته ورسول،« سحروختی چی خلکواولیدل نودغازی گل باباپه جماعت مشین گنونه لگیدلی وو. اودفرنټیرفورس ځوانان په ډیرلوی شمیرکښی د جماعت په احاطه دپاسه اوچاپیره ولاړوو. اوپه ټوپکواومشینونویی گوتی ایښی وی. دچارسدی ناکه بندی شوی وه. نه دننه نه څوک بهرته تلی شواونه دبهره دننه راتلی شو. جلوس په بابړه کښی دفصیح باچاپه ځای کښی تیارشواوفیصله یی اوکړه چی موږبه دجلسی دپاره مقرشوی ځای ته خامخاځو. دغه وخت سالارامین جان خان چی دټولی صوبی سالاروو، دجلوس په سرکښی روان وو. جلوس دخلقود ډ یروالی په وجه په څلورو پنځولارود غازی گل باباجماعت ته راروان شوخوچی جلوسونه دکلی نه راووتل اودجلسی ځای ته ورنزدی شونود فایر[اوربل] حکم اوشو. اوظالمانوداسی فایراوکړولکه دمړزو یې د سروجامو ځوانان او غورځول. جهنډه چی دچاپه لاس کښی وه هغه ته به یی سپین ملنگ وی. هغه خوپه اول ډزشهید شو. خوجنډه یی پریوتوته پری نښو دله. اودغسی بی شمیره ځوانان پری شهیدان شو. عجیبه نظاره وه.

یوخواته توپی مشینونه

دپاکستان دواړه پوځونه

بل خواته قام خالی لاسونه

مقابلی ته می کتل حیرانید مه

مرگیه مه راځه درځمه»

پو ها ند جهانزیب نیاز د چارسدې خونړې پیښې ته داسې دوام ورکوي:میرمنوقرآن مجیدونه «په سرکړی وو. دجلوس سره سمی روانی وی، ډیری شهیدانی شوی، ډیری زخمی شوی. زموږدسبق یوملگری چی حمیدالله نوم یی وه، اود زرین اباد دنصرالله خان زوی ووهغه هم پکښی شهیدشواوکویږد ن کړی جینی ځنی پاتی شوه. گل دادا ، مصلح الدین، نیازمحمد، بهاء الدین دوی ټولوځان رارسولی وو. اودقبرونوشاته یی پناه اخیستی وه. زماموراوزماننگیالی خورتاجودمیدان په منځ کی ولاړی وی. مړی یی راغونډول. اولوپټی به یی شلولی اوزخمیانوله به یی پری زخمونه تړل. ډیرمړی حکومت دچارسدی په سیند کی لاهوکړل اوورثاوله یی ورنه کړل. ماښام تیاره قیصه ختمه شوه. اود فرینټرفورس

اوپولیس سپاهیان دخلکوپه کورونونوتل شروع شو. د یری ستردارۍ یی بی ستره کړی. دکورکالی کنډولی کټونه یی مات کړل. نارینه به یی بربنډ کړل. ختی به یی پری اوتپلی اوبیابه یی کورته په زوره ورد ننه کړل. د شمراود یزید ظلم دخلکوهیرشو.اوڅه ورځی پس یی د چارسدی تحصیل ټول کلی جرمانه کړل. زموږکلی لس زره روپۍ جرم وو.[میا] جعفرشاه قیوم ته وییل چې داجرمانه هم ددغه یوکورنه واخله. داټول ورانی هم د دوی دی. نود رزړو جرمانه یی زماد دوورونړونه واخیسته اودی انصاف ته ګوری چی زه په دغه ورځ په جیل کی ووم.او دې ظالم حکومت زه هم پنځه سوه روپۍ جرم کړی وم. هغه یی زماد جایداد نه وصول کړه. په هغه ورځوکښی پنځه سوه روپی هم ډ یرلوی شی وو. اوبس یوځل بیاګرفتاری شروع شوی. هم په دغه ورځ یی سالارامین جان خان ګرفتارکړواوپیښور ته یی نیغ راوست. زموږبارک ته یی رادننه کړو. هغه ټوله قیصه مونږته اوکړله. موږټول په دی ظلم ډیرخفه اودلګیرشو. خوڅه موکولی شوموږمظلومان وو۔ اوقیوم، جعفرشاؔاو جناصاحب ظالمان. (مخونه: ۱۳۸ ـ ۱۳۹) جهانزیب نیازپه جیل کی د دوستانوپه مشوره اواخلاقی بشری مرسته له جیل نه دیوی میاشتی لپاره خلاص شوچی په اسلامیه کالج کی خپل پاتی ازموینی(امتحانونه) بشپړی کړی،اوبیا بیرته جیل ته راشی. « زمادبند تقریباً دوه کاله برابریدل » (مخ ۱۶۳) . د ګلي ګړی عبدالرحمن خان« هغه وخت داسمبلی ممبراودجیلونومعاینه کوونکی مقررشوی و» کله چی جیل ته راغی ، زرین خان کاکا«دروازی له ورغی» اودجهانزیب نیازپه کیسه یی پوه کړ. « هغه فوراً کاغذراواخیست اوحکومت ته یی زماد پاره د یوی میاشتی پیرول ولیکل» (مخ۱۶۴). جهانزیب نیازداسلامیه کالج دمدیردغټ منشی لالا فضل کریم سره وکتل. لالافضل کریم چی«ډیرښه سړی و» دجهانزیب نیازکیسه یی د کالج مد یر برادرټن ته بیان کړه. برادرټن چی انګریزو«مانه تپوس اوکړوچی ته چیرته وی. ماورته وییل چی حکومت جیل ته بوتللی وم. وییل قتل دی کړی دی که څه بل څه. ماوییل چی هیڅ می نه دی کړی خوراته وایی چی پاکستان درنه یریږی. وییل داخوڅه خبره نه ده .... زماپه کالج کی دی څه ندی کړی، حکومت زمانه تپوس قدری نه دی کړی نوڅنګه تاګرفتاروی. فوراً یی [وزیراعلی= چیف مینیسټر] قیوم ته ټلیفون وکړ.» (مخ ۱۶۶) داسلامیه کالج مدیربرادرټن « راته وییل چی ماوزیراعلی[قیوم] سره خبره کړی ده هغه ستاپیرول یوه بله میاشت هم زیات

کړو.» له پیرول نه مطلب د پوهیدونکي(محصل) معاش یا جیب خرڅ دی.
قایم شاه باچا چی داسمبلی ممبرو، دقیوم خان پیغام یی جهانزیب نیازته
وروړساوه«چی جهانزیب ته اووایه چی مااووینی نوماورسره سباسهرلس بجی
وخت مقررکړی دی. ته ورشه شیرمحمدنومی سړی دی دادهغه پی ـ ای وو. هغه
ته اووایه چی زه نن وزیراعلی صاحب راغوختی یم. هغه راته وییل چی ته
جهانزیب نیازیی ماوییل هاو. هغه دننه ورغی اوواپس راغی وییل یی ورځه. زه
دننه ورغلم قیوم راته پاسید. ډ یره مینه یې راسره اوکړه. بیایی راباندی چای
اوڅکله. بیایی راته وییل چی داڅه معامله ده. زه دی پرنسپل [دکالج مدیر:
برادرټن] راپه مخه کړی یم.»
جهانزیب ورغبرګه کړه چې: « دابه تاسوته پته وی چی زمازنده ګی موتباه کړه.
وییل ماخوستازنده ګی نه ده تباه کړی. داخوته [میا]جعفرشاه ګرفتارکړی یی .
پی ـ ای ته یی اووییل چی ورشه جعفرشاه ته اوازکړه اوورته اووایه چی
دجهانزیب نیازفاییل راوړه. میا صاحب فاییل په ترڅ کښی نیولی وواوراغی اونیغ
دهغه مخکښی ولاړوو. اوزه په کرسی کښی ناست ووم. سوچ می کاوه چی څوک
خپل ضمیرخرڅ کړی دهغه به دغه حال وی. داجعفرشاه چی به دباچاخان په
خواکښی ناست وو. نوموړته به درزمری نه زیات ښکاریده. خوضمیریی خرڅ کړی
و. نو نن لکه نوکردصوبی دوزیراعلی په مخکښی ولاړدی. قیوم ورته وییل چی
هلکه دافاییل راکړه چی جهانزیب نیازته اوښایم چی دی مانیولی دی اوکه تا.
چی فاییل یی ماته اوښود. نو میا [جعفرشاه] صاحب پری په خپل لاس لیکلی وو.
اګرچی هغه له انګریزی نه ورتله، خوکیدای شی په سکرټری یی لیکلی وی چی:

"Jehanzeb Niaz is more dangerous than A[bdul] Ghafar. He should be immediately arrested."

قیوم وییل اودی کتل. ماوییل هوخومشروزیرخوته یی نوته څه تحقیق نه کوی. چی
داستوړنټانو سره ظلم ولی کیږی. وییل باچا[میا جعفر شاه] ورکړه جواب.
باچاګونګ ولاړوو. هغه ته وییل ته ځه. او ماته یی وییل چی مادرله پیرول یوه
میاشت بل هم زیات کړو. اوانشاءالله په دغه میاشت کښی به دی د رهایی ارډ
راوشی. سبق ته مخه کړه.» (مخونه: ۱۷۰ ـ ۱۷۲) میاجعفرشاه کاکاخیل دتعلیم
وزیر واود بنودلویی جرګی (۲۱ جون ۱۹۴۷زکال) پوری دکانګرس غړی و.
د۱۹۴۵ پورې قیوم خان د کانګرس غړی و. قیوم خان اومیا جعفرشاه دواړه

دپاکستان په جوړیدلوسره دمسلم لیګ غړی شول.
دبی درباره ملی ژبی ملی شاعرارواښادمحمدامین ملنګ جان په خپلوملی نغموکی څه دپاسه پنځوس کالونووړاندی ویلی وو:

وزیرمسیدشوسترړی په جګړوکی
خانان دباجوړدی کړی سیلونه په حجروکی

په رښتیاچی وزیراومسید دخپلودنګوغرونوګوربتان دی اودخپلواکی پښتنی روحیی سیالان دی. وزیراومسید«رټ» پښتانه دی اوهیچاته«ټیټه» نه وایی. په شلمه پیړی کی دهغوی غټ مشر ایپی فقیروچی په (۱۹۶۰ز) کال کی په حق ورسید. د دغه میړنی پښتون په مشری وزیرواو مسیدودانګریزانواوپاکستان په مقابل کی تودپاڅون غوره ګڼلی و. د ډیورنډ د تړون په ضد کلک وسله وال پاڅون په (۱۸۹۷ز) کی دوزیرستان په مدخیلوکی پیل شواوبیاتیرا ، مومندو، ملکنډ، باجوړاوچترال ته وغځیده.

د تاریخ په یو بل تیاره ګوټ به هم نوکې رڼا واچوم: عجب خا ن او کشر ورور یې شهزاده خا ن دواړه غ(ازیان وو،او پلار او نیکونه یې هم غازیان تیر شوی وو. دواړه غازیان ورونه په خټه د خیبر درې ادم خیل اپریدي وو، او د استوګنې ځای یې د تیرا اخره «دره» ده چې د کوهاټ او پیښورپه منځ کی پرته ده. د واړه غازیان ورونه به د ژوند د تامین لپاره پکتیا ته(په تیره د منګلو سیمې ته) د تجارت لپار تلل. محمد نادر خان د امان الله خان د جنرال په حیث پکتیا ته لاړ چې هلته له ولس نه د خپلواکۍ په جګړه کی مرسته وغواړي. وروسته له مرکو او جرګو نه، منګلو نادرخان ته غازي عجب خان او غازی شهزاده خان ور په ګوته کړل چې د ولس د لښکر او د ټل په جنګي کلا باندې دبرید مشری به دغو دوه (۲) وروڼو ته ور په غاړه کیږي. نادرخان ورسره دغه پریکړه ومنله. ولس د غازی عجب خان اپریدي او غازي شهزاده خان اپریدي په لارښودنه او مشرۍ د ټل ښار محاصره کړ او ورپسې یې د ښار په دننه کې جنګي کلا او له ښار نه بهر ریل سټیشن ونیول. پاچاامان الله خان په ۱۹۲۳ زییز کی دواړه غازیان (عجب خان اپریدی او شهزاده خان اپریدی) کابل ته راوغوښتل او ویې نازول. د ایپی فقیر د مشرۍ لا ندې د وزیرستان میړنیانو هم په وانه کې په انګیزانو کلک بریدونه وکړل او انګریز ښکیلاک ګر یې په ګونډو کړل. په دی ډول انګریزان مجبور شول چې د کابل سره د سولې خبرې پیل کړي. په ختیزه جبهه

کی د مومندو د چکنور ملا، د مومندو او باجوړ تر منځ د ساپو په سیمه کې د حاجی صاحب ترنګزو ، او په کونړونو کې د لوی خان میرزما ن خان غزاګانو هم د انګریزانو د ښکیلاک زور اوبه کـړ. د سر حد د پښتنو تودو پرځنګونو د انګریز ښکیلاک پـزه په خاورو وسولوله او د افغانستان دیوی برخې(اوسني افغانستان) خپلواکۍ ته یې لار هواره کړه. د کشمیر سدوزی افغانان اوس هم ځانونه د افغانستان په نیواک او کړاو کې غمشریک ګڼي. له شاه شجا ع، دوست محمد خان، شیر علي خان او عبد الرحمان خان نه نیولې تر نن پورې په مجموع کې د افغانستان عسکرو خپلواکي نه ګټلې ده او نه یې ساتلې ده، بلکې ولس (افغان ملت) ګټلې ده او ساتلې یې ده. د پښتونخواافغانانو دومره میړانه لرله چې انګریز په ګونډو کړي او د افغانستان د یوې برخې (اوسني افغانستان) خپلواکۍ ته لار هـواره کړي.

په ۱۹۲۹ کې چې د پښتونخوا افغانان په دې خبر شول چې کلکاني حبیب الله (بچه سقـاو) د امان الله خان د واکمنۍ په رانـسکورولو پسې ملا تړلې ده، فوراَ یې د افـغانستان د مـرستې لـپاره «افغان هلال احمر» جوړکړ. خو انګریزانو نه غوښتل چې د پښتونخـوا افـغانان دې خپله مرسته افغانستان ته ورسوي.
باچاخان د مرستې ذکر شوې پروژه داسې توضیح کړې ده:«په دې طریقه خو زموږ ورورولي او قامولي قایـمید له». ولس باچاخان او میا جعفرشاه موظف کړل چې د کویټې له لارې دې ځانونه کندهار ته ورسـوي او هلـته دې د امـان الله خان سـره ووینـي. دواړه په اورګاړي کې جیکوب آباد ته ورسیدل، خو انګـریزانـو یـې مخه ونیوله چې هلته لاړشي. کله چې باچاخان په مات زړه خـپلې سیمې ته راوګـرځیـد، خبر شو چې امان الله خان کویټې ته رار سیدلی و. باچاخان بیا د هند ښار بمبی ته لاړ او هلـته یې د امان الله خان سره ولیدل او هیله یې ورنه وکړه چې که بیرته افغانستان ستون شي. خـو امان الله خان «د افغانستان نه مایـوسه شـوی و.» باچاخان زیاتوي چې امان الله خـان ورسـره پـه پښتـو غـږیده.
ولولئ: باچاخان، زما ژوند او جدوجهد. د ۲۰۰۸زییز چاپ

دافغانستان د نجات په جګړه کی محمد نادرشاه دوزیرستان له لاری(۱۹۲۹زکال) افغنستان ته راننوت اود وزیرو، مسیدواودپکتیاوالوپه میړانه او د مفکـر وزیـر محّمدګل مـومـند په لاربښودنه یی دکابل تخت دکلکانی حبیب

الله(بچه سقاو) له ګډوډۍ نه را خلاص کړ. له نن نه شپږ کالونه وړاندې د(۲۰۰۶ز) کال په سپټمبرکی د وزیرستان خلکو برتانوي پاکستان دیته اړکړچی دشمالی وزیرستان په میرامشاه کې ورسره تړون لاسلیک کړی. د پاکستان له خوادغه رسمی تړون یوځل بیابېیی چی دډیورنډکرښه باطله ده. دشوروی یرغل پرضد په جهادکی خود ډیورنډ لیکه ښۍ ښۍ شوه اوټوله نړی یی په ماهیت پوه شوه. که د ډیورنډ لیکه شته وای، دتاریخ بی ننګان(شوروی پوځونه) به څنګه له حیرتان پل نه سرتیټی وتلی وای!؟ دډیورنډلیکه دومره سپیره ده چی پخپله مارتیمرډیورنډهم پری شکمن دی چی بین المللی پوله به وی. ډیورنډ په دی پوهیده چی اوبه په ډانګ نه بیلیږی.د ډیورنډ د نا چلې او سپیری لیکی په اوږدو کې د پښتون ولس غورځنګونو دشوروی اتحادامپراتوری رانسکوره کړه، د برلین دیوال یی ړنګ کړ، له ویشل شوی جرمنی نه یی یوجرمن ملت جوړکړ،اود ختیزې اروپاملتونوته یې د خپلواکۍ سندره ورزده کړه.خو له دی سره جوخت«د تمدونونود ټکر» خبره راووتله (دتمدونونودټکر لپاره ولولی: زیرک یار، دنوی سیاست الجبره، ۱۹۸۹ ـ ۲۰۰۵ زییز کال. خپرندوی: د پښتني کولتورد ودی اوپراختیاټولنه ـ جرمني . چاپ ځای: دانش خپرندوی ټولنه، پیښور، ۲۰۰۶زکال، مخونه: ۶۰ ـ ۸۷). اوس د ډیورنډ په سپیره لیکی پسی د امریکې او د ناټو وسله وال ځواکونه ورغلی دی- بې له دې چې په ۱۹ او ۲۰ پیړۍ کې یې د سترې برتانیې له ماتو او په دې وروستیو کې د خپل تیر سترغلیم (پخواني شوروي اتحاد) له تیښتې او ورپسې نابودۍ نه یې په افغانستان کې زده کړه کړې وي. تیز فکري افغان شاعر عبد الروف رفیقي د شوروي اتحاد برخه لیک داسې راپیژندلی دی:

د هرقبرسرته جګی تیزې تورې
دلته مړدقبرلاس راباسی جنګ کړي
میرویس خان اواحمد شاه یی پس له مرګه
لالګیا دي دافغان په نامه ننګ کړي

په خپل دغه شعرکی عبدالروف رفیقی هغه لیک انځورکړی دی چی یو شوروي عسکر پرې خپله میرمن په غوږوهلی وه.

(اتم)

جناح د پاکستان پلار او چرچل یې تره

محمّدعلی جناح چې اصلاً دبمبیې په اسماعیلی شیعه مذهب پورې تړلی و، د مسلیم لـیګ ګوند مشرشو. د بنود لوی جرګې له پریکړې نه یوه اونی وروسته د(۱۹۴۷زکال) دجون په ۲۸ مه نیټه محمدعلی له ډهلی نه داستعماری سرحدی صوبې پښتانه په غوزونو وهل چې باید«لومړی مسلمانان اوبیاپښتانان» وی. که ښاغـلی محمدعلی جناح په تاریخ پوهیدلای، دغسې بې خونده خبره به یې نه وای کړای. هغه ډانګې چې انګریزانوبه پرې پښتانه وهل، د پاکستان جنډه ورنه جوړه شوه. جناح زیاته کړه چې که
صوبه سرحد دپاکستان په قانون سازه جرګه (اسمبلی) کی ګډون ونکړی ،
«فاجعوي تقدیر» په برخه شی . د اقتباسونولپاره ولولی تازه چاپ شوی
(ډیزاستیرس فیت) به یی
کتا ب

Axel von Tunzelmann, Indian Summer. New York: Henry Holt, 2007, p.352, footnote # 36.

په برتانوی هندکی ملی خوځښت زورمیندلی و، اوله دی امله انګریزانودیواسلامی پاټک اچولوته اړتیالرله. دغه اړتیا په برتانوی هندکی په یوه اسلامی خوځښت ډکیدلی شوه. په
جنوبی افریقاکی دبرتانویانوپرضد بورانو پاڅون وکړ(۱۸۹۶ ـ ۱۹۰۲زکال)؛پښتنو د ډیورنډ په سرحد پسې وسله وال پاڅون پیل کړ(۱۸۹۷تر۱۸۹۸). په (۱۹۰۵زکال) کی اسیایی ملت جاپان اروپایی قدرت روسیی ته ماتی ورکړه. په همدغه کال (۱۹۰۵زکال) کی بنګال وویشل شو. په افغانستان کی هم دملی مفکوری لپاره ورشوجوړه شوه، اومحمود طرزی اونور ملت ګر افغانان یوبل ته دملی ټولنی په جوړولوکی نږدی شول. دغو پیښو برتانوی هند په لوړوهندی طبقو کی ملی شعورلاپسی غښتلی کړ. د برتانوی هند وایسرا
سردارمینټو(۱۹۰۵تر۱۹۱۰) د هندی چارو وزیر سردار مورلی (۱۹۰۹تر۱۹۱۰) ته ولیکل چی په هندکی دی«دشهزاده ګانوجرګه»جوړه شي.
په زییز کال ۱۹۰۶کې دعلی ګړد کالیج مد یرارکوبالډ(۱۹۰۵ ـ ۱۹۱۰)
دمسلمانانومشران دیته وهڅول چی د وایسرا سردارمینټوسره دی وګوری اوهغه

ته دی داقلیت په څیرخپله اند یښنه څرګنده کړی. د (۱۹۰۶ز) کال د اکتوبر په لومړی ورځ وایسرا سردارمینټوته دمسلمانانویوه ډلګی ورغله. دغه استازې ډلګې له «اشرافو، جاګیردارانو، [د برتانویانوله] تعلقدارانو، قانون پوهانو، زمیندارانو، تاجرانواونورو» نه جوړه شوی وه اومشریی اسماعیلی ـ شیعه مذهبی اغاخان(۱۸۷۵ ـ ۱۹۵۸) وچی انګریزانوته ډیروفادارو. وایسرالارډمینټودغی استازی ډلګی ته وویل چی دعامه انتخاباتو له مخی هره استازولی (ریپریزینټیشن) ناکامه ده، خوداچی دګروپونو دینی عقیدې اورواج ته پام وکړی. له دینه دری میاشتی وروسته دهمدغه کال(۱۹۰۶ز) د ډیسمبرپه د یرشمه(۳۰) نیټه د نواب وقارالملک په مشرۍ د مسلم لیګ ګوند جوړشو.

وینسټن چرچل چی د دوهمی نړیوالی جګړی په مهال د برتانیی لومړی وزیریانی صدراعظم (۱۹۴۰ ـ ۱۹۴۵) و، دبرتانیی دګټولپاره یې د پاکستان په جوړولوکی لاس لاره. نږدی یوه میاشت وړاندی د(۲۰۰۷ز) کال په اګست کی یوکتاب راووت چی په هندکی د برتانوی امپراتورۍ د ورستیومیاشتوپه پیښو راڅرخی: الیکس فون تانزلمن ، هندی اوړی: دیوی امپراتوری دپای پټ تاریخ، نیویارک، هینری انډ هولټ، ۲۰۰۷ :

Alex von Tunzelmann, Indian Summer: The Secret History of the End of an Empire. New York: Henry and Holt, 2007.

د لته د بیورلی نیکولز کتاب ته ګوته نیول شوی ده چی په (کلکه محافطه کاره) ژبه لیکل شوی و

(Beverly Nichols, Verdict on India)

دغه کتاب چی په وینسټن چرچل یی اغیزاچولی و، استدلال یی الیکس فون تانزلمن داسی رالنډ کړی دی: برتانیه له هند نه وتلی نشی، خوداچی« دمسلمانانولپاره یی یوجلاهیواد» جوړکړی وی. الیکس فون تانزلمن دوینسټن چرچل له خولی کاږی

” I [Churchill] agree with the book[Verdict on India] and also with its conclusion – Pakistan”

یانی وینسټن چرچل دبیورلی نیکولزد ذکرشوی کتاب اودهغه دپایلی یانی پاکستان سره توافق لاره. د چرچل ددی اقتباس سره جوخت، الیکس فون تانزلمن زیاتوی چی له پاکستان نه د چرچل «څرګند ملاتړ» په دې کې «اغیزمن» شو چې په نړی کی «لومړی نوی[مادرن] اسلامی دولت خلق شی» اودهند د

یووالی« وروستنی هیلی ویجاړی شی».
”Churchill`s vocal support of Pakistan would be instrumental in creating the world first modern Islamic state and in sabotaging any last hopes of Indian unity.”(pp.126 – 127).

یومخ وروسته الیکس فون تانزلن لیکی چی محمدعلی جناح د(۱۹۴۶ز) کال په ډ یسمبرکی په لندن کی وینسټن چرچل ته ډیرنږدی شو. محمد علی جناح به خپل لیکونه چرچل ته په مخفی نوم،یانی د(میرمن الیزابیت گیلیات) په نوم لیږل. چرچل ورته دمیرمن گیلیات نوم ورکړی و چی « د چرچل منشی وه.» الیکس فون تانزلن زیاتوی چی

« که جناح ته دپاکستان دپلارپه سترگه کـتل کیـږی، چرچل باید د پاکستان د تره مقام ولري، اوله دی امله باید د سیاسی اسلام په راژوندی کیدلوکی دیوی مهمی څیری مقام ولری.»
”… Churchill must qualify as its uncle, and therefore, as a pivotal figure in the resurgence of political Islam.” (p.128).
د(۱۹۱۷ز) کال په نومبرکی د برتانیی دبهرنیوچاروزیر ارتر بلفور د خپل حکومت دریځ
وښود چی په فلسطین کی به د یهودانو د «ملی هیواد» د جوړولوملاتړکوی. نژدی
څلورکاله وروسته دبلفورپه کورکی په خصوصی غونډه کی د برتانیی
ستروزیر(صدراعظم) لویید جورج اوبلفورپه برتانیه کی د صیهونسټانویوکلک
اوسروال شخصیت ډاکټرخایم وایځمن ته ډاډ ورکړچی هغوی دواړه په پای
کی(ایوینچوالي) دیهودی دولت پلویان وو. کله چی په
فلسطین کی د صیهونسټانودوسلودقاچاق خبره راپورته شوه، دهغه مهال دبرتانیی
دمستعمروزیروینسټن چرچل دا کټرخایم وایځمن ته «سترگه ووهله» چی
فلسطین ته دقاچاقی وسلوراوړل«موږته پروانلری، خوگړیږئ پرې مه»
” We won’t mind, but don`t speak of it.” Quoted by Margaret MacMillan, Paris 1919: Six Months That Changed the World. New York: Random House, 2001, p.425.
د دی کتاب لیکواله مارگریت مکمیلن دبرتانیی دستروزیرلو یید جورج(۱۹۱۹ ـ ۱۹۲۲)

کړوسې اوپه تورانتوپوهنتون کی دتاریخ پوهانده ده. دلته وینوچی دبرتانیی امپراتوری یو ځای مسلمانان په هند یانوپسی راپورته کوی اوبل ځای یهودان په مسلمانانوپسی.
مسلیم لیګ په (۱۹۳۰ز) کال کی دخدایی خدمتګاردخوځښت سره همکاری رد کړه.دلیل یې داوچی د خدایی خدمتګارخوځښت دانګریزانوپه ضدو، خوانګریزان دمسلم لیګ په ملاتړکی وو. ولولی: باچاخان، زماژونداومبارزه، کابل ۱۳۵۳لمریزکال(۱۹۷۴ز)، مخونه (۱۰۵ـ۱۰۶). محمدعلی جناح فکرنه کاوه چی په برتانوی هند کی له دوه سیالانوله منځه به یوځان «اینډ یا» ونوموی . خوکله چی د برتانیی وروستنی وایسرا ماونتبیټن ورته وویل چی نهرو او کانګرس د خپل هیواد لپاره د اینډیا نوم غوره کړی دی، دماونټ بیټن له خولی جناح «عصبانی»(فیوریيس)شو. په دغه نوم کی دهند د نیمی وچی اهمیت اولومړی والی (پرایمسي) غلی شوی و۔ داهغه څه ووچی پاکستان یی دمنلووس نه لاره. تاریخپوه جان کیی لیکی چې د (اینډ یا) په نوم کی یوتاریخی نزاکت غلی شوی دی: اینډیاځانله اصلا هغې سیمې ته ویل کیدله چې د «اینډوس» (اباسیند) په خوا کې پلنه شوې ده. یانې « د اینډیا نوم د اینډوس [اباسیند] سره خپلوي لري.»
”… with which the word is cognate”
داهغه سیمه ده چی له اوسنی هند نه په غټه کچه په بهرکی پرته ده، خوپه غټه کچه داوسنی پاکستان په دننه کی. د برتانوی هندپه ویشلوسره نه یواځی داچی دهند دری زره کلن زوړ تمدن (هاراپان) داوسنی پاکستان په خاوره کی میلمه شو، بلکه اوسنی هندته دټول هند د
اسلامی تمدن خورابنکلی ابادۍ وروړسیدلی. په دی ډول یوبل له تمد نی هویت اوویاړنه وشړل شول. ولولی مورخ جان کی
John Keay, India: A History. New Yew York: Grove Press, 2000,pp.56 - 57
جواهرلعل نهرود خپل نوي هیواد نوم د « اینډوس» (اباسیند) سره له ګډ هویت نه
راوویست او په دی ډول یی پاکستان له تاریخی هویتی چینی نه محروم کړ. اوس نوپوښتنه داده چی پاکستان څه ته وایی؟ د پاکستان نوم دمسلم لیګ دلاهورپه

پریکړه یانی په (لاهور ریزولوشن ، ۱۹۴۰
د مارچ میاشت) کی نه دی یادشوی. تردغه مهاله دپاکستان نوم«یواکاډمیک تخیل» و
(اکادیمیک فیکشن)
له نن اته اویا(۷۸) کالونه وړاندی په (۱۹۳۱ز) کال کی دبرتانیی په کمبرج پوهنتون کی
مسلمانانو دیوغټ اسلامی دولت دجوړولوتصورانځورکړ.دغه سترهیواد به له ډیرو سیمواوهیوادونونه جوړیږی اودهری سیمی یاهیواد دنوم لومړی توری به دنوم ترکیب (اکرونیم) جوړوی، خوله بلوچستان نه به پکی وروستنی توری (ن) رااخیستل کیږی

P(unjab), **A**(fghnia= North- West Frontier Province), **K**(ashmir), **I**(ran), **S**(ind), **T**(urkharistan), **A**(fghanistan), (Baluchista)**N=PAKISTAN**

په دغه نوم کی د بنګال (ب) ورکه شوی ده. پاکستان یانی د پاکانو هیواد په روحانی د ینی
لحاظ دنګهو (پیور) او پاکانو(کلین) هیواد دی
pure and clean
د بنګال دنوم استازی توری دپاکستان په ترکیبی نوم کی نه وه راغلی، خوبیاهم د پاک اونګه
په ماناکی شامل و. ولولی
Keay, ibid.,p.496
ختیزبنګال د(۱۹۷۱ز) کال په دسمبرکی دمجیب الرحمن په مشری اودهندپه مرسته په بنګلادیش(دبنګالیانوهیواد) واوښت.
دختیزپاکستان اولویدیزپاکستان نومونه پای ته ورسیدل، اوپه دی ډول له ختیزپاکستان نه بنګلادیش راووت، اوله لوید یزپاکستان نه پخپله اوسنی بونډی خونګه او پاک پاکستان.
محمدعلی جناح چی دپاکستان دګورنرجنرل دمقام لپاره ومنل شو، وینسټن چرچل پری خوښ شو. «هغه په جناح اعتمادلاره چی پاکستان په یوه داسی لاروچلوی چی دبرتانیی ګټی به تأمین کړی»

Winston Churchill “trusted Jinnah to run it[Pakistan] in a way that would serve British interests” Alex von Tunzelmann, 2007, p. 180

(نهم):

«هندوستان هند و هندوستان مسلمان»(امیر عبد الرحمان)

له امیرعبدالرحمن خان نه اودپښتونخواله یوه وتلی مشرافضل خان لالا نه واوری. دهیورنډ د تړون په هد ف اوعملیاتی الفاظوکی ابهام لیدل کیږی. دغه تړون دانګریزانوله خواد زوراچولواوبېوورکولوله لاری په افغانستان ورتپل شوی دی (مالی مرسته یی له دولس لکو روپونه اتلس لکه روپوته جګه کړه) . پخپله هیورنډ اقرارکړی دی چی:«دهندپه خواکی شامل قومونه باید دغسی ونه ګڼل شی چی هغوی دننه دبرتانیی په منطقه کی دی»، بلکه هیورنډ زیاتوی چی هغوی به«یواځی په تخنیکی لحاظ زموږترنفوذلاندی وی.» ددی اقتباس لپاره ولولی دتاریخ پوه ډاکټرمحمدحسن کاکړلیکنه:«دهیورنډتوافق لیک بایدهیردمخه باطل اعلام شوی وای» (لپه، دځرک مدنی اوکلتوری ټولنی دری میاشتنی خپرونه، پرله پسی شپږمه ګڼه، ژمی ۱۳۸۵ لمریز، جنوری ـ مارچ ۲۰۰۷زکال، مخونه: ۷ ـ ۹) . لاتراوسه چاد هیورنډ دتړون داسی فارسی یاانګریزی اصلی متن نه دی ښودلی چی امیر عبدالرحمن اوهیورنډ دواړوبه په ګډه لاسلیک کړی وی(همدغه لیکنه) . داسی بریښی چی امیرعبدالرحمن دسرحدی لیکی نقشه نه ده لاسلیک کړی، بلکی
«سریی خوځولی» دی. نوموړی په بیلا بیلودلیلونواوبهانودلیکی دغځولوعملیه نیمګړی اوناچله پریښی ده. دبرتانوی هندحکومت امیرعبدالرحمان خان ته ولیکل چی دسرحدی پولی دټاکلولپاره دی هیئت وټاکی. عبدالرحمان خان ورغبرګه کړه چی که دغه موضوع ددینی عالمانواوقومی مشرانوله نظره تیره کړی، د برتانیی پرضد جنګ ته به راوپاریږی. د افغانستان پخوانی دیپلومات اوپه جرمنی کی د(عقاب اریانا) مجلی چلونکی محمد سروررښا د ذ کرشوی یاداشت کوپی دافغانستان دبهرنیوچاروپه وزارت کی لوستلی ده. امیرعبدالرحمن خان ددغه یادداشت په څټ باندی خپلو«وروستنیانو» ته په خپله ژبه کی دموضوع جریان داسی بیانوی:
« بخلف من، تااخرین روزیکه زنده باشم درمورد تعین حدود سرحدات افغانستان

باهند برتانوی یک قدم پیش نمیروم وهمچنین میگذارم ونامه های انهاراجواب میگویم که جبری وتحمیلی بودن این قرارداد ثابت باشد، امید دارم فرزندانم که درایینده روی کارمی ایندبتواند انقدرقدرت تهیه کنندکه ازحق خوددفا ع وبه قرارداد شایسته حدودافغانستان راتعین کنند.» عبد الرحمان زیاتوی چې::«... من فکرمی کنم درآینده قریب مردم هند ومسلمانان بیدارشده ازحق ازادی خودها د فا ع کنند وبه احتمال قوی د وهندوستان بوجود خواهدامد. هندوستان هند و هندوستان مسلمانان. هند مسلمانان باکشورماهم سرحد وشاید باعث دردسرمردم وطن وفرزندانم شود.»

محمدسروررنا«بنام خالقی که فرمودشمارابه نژادوقومیت نه، به عبادت وکرامت ترجیح میدهم» (لپه، پرله پسی شپږمه ګڼه، د۱۳۸۵ لمریزژمی، جنوری ـ مارچ ۲۰۰۷ز، مخونه

(۶۴ ـ ۷۴). محمدسرور رنا چې دامیرعبدالرحمن دغه یادونه ولـیدله «معجـزه امیـر عـبد الـرحمان» یی ونـوموله. دافغانستان دهغه مهال دبهرنیوچاروزیرسردار محمدنعیم (۱۹۵۳ تر ۱۹۶۳) ته یی چې وښودله، هغه هم له «دری ځلی» لوستنی نه وروسته «معجزه امیرعبدارحمان خان» وګڼله.

طالبانو(سپتمبر۱۹۹۶ ـ نومبر۲۰۰۱) دپاکستان سره نږدی اړیکی لرلی.خوهغوی نه یواځی داچې دډیورنډکرښه یی دپاکستان سره ونه منله، بلکه هڅه یی وکړه چې په سرحدی سیموکی دافغانستان مټ قوی کړی. دبیلګی په ډول: پاکستان غوښتل چې دمومندوپه ایجنسی کی خلکوته پیژاندپاڼی(دهویت کارټونه) ورکړی. له افغانستان نه دجګ پوړوطالبانویوه پنځه نوی(۹۵) کسیزه وسله واله ډله د مومندوایجنسی ته لاړه چې دافغانستان داخله وزیر هم پکی شامل و. هلته یی تودهرکلی وشو، خوطالبان خویزومومندوته په غصه ووچې ولی یی د پاکستان دهویت کارټونوته تن ایښی و.دخویزومومندود یوه ملک له خولی، یوطالب هغوی ته د چای څښلوپه مهال وویل چې: «دازموږخاوره ده. موږبه درته [دهویت] کارتونه درکړو.»

”This is our land. We will give you the (identity) cards.”

په دغه غونډه کی [د مومندو د کوډاخیلو د امین ملک ځوی] ملک فضل منان هم حاضروه چې پخواد پاکستان دملی اسمبلی غړی و. په دغه عمل سره طالبانوپه صوبه سرحد باندی دافغانستان دعوه ژوندی وساتله. ولولی دډاکترروښان لیکنه

«زه دسکول[ښوونځی] له وخته په دی ذهن یم اوداسیاسی مفکوره می ده چی پښتانه شته اوقام نشته. قام په ۱۸۹۳کال کی انګریزانوویشلی دی، دهغه خاوره یی تقسیم کړی ده....
لراوبرچی زه اورم ماته تری ډیردرد رارسیږی اوددی نه دامعلومیږی چی موږپه لاشعوری توګه دغاصب هغه عمل منو.
په افغانانو(پښتنو) کی لراوبرنشته. اوس هم زه تاسوته وایم چی پښتون یوقومی وحدت و، یو قومی وحدت دی اویوقومی وحدت به په خپله ترلاسه کوی. دازمایقین دی ځکه چی دایی فطری حق دی، دایی قانونی حق دی، داتقسیم نورداسی نشی پاتی کیدای، داقوم به سره یوکیږی، ځکه دایوواحد قوم دی.
په ۱۸۹۳ کال کی انګریزانو موږله خپله اصلی کورافغانستان نه بهرکړو، په یوه حصه باندی یی دانوم«افغانستان» پریښود اونوری دری توکړی یی ځنی وشلولی اوپه هغی باندی یی داسی نوی نومونه کښیښودل چی له هغه زاړه نوم سره یی هیڅ رابطه نه وه، ځکه هغوی غوښتل چی داجذبه پاتی نشی اوختمه شی......
نوماد پارلمان په اولنی تقریرکی صوبی ته پښتونخواوویله نودقومی اسمبلی سپیکر(ویاند) چی هغه په خپله پښتون و، ترین و، دایوب خان زوی ګوهرایوب و، زه یی منع کړم، هغه وویل چی په پاکستان کی دپښتونخواپه نوم هیڅ ځای نشته، نودغه وخت ماپه اسمبلی کی په استحصال باندی خبره کوله.....
ماویل چی زه په استحصال خبره کوم نوددی نه زیات استحصال شته چی زه پښتون یم زه خپل تشخص غواړم اوتاسی وایی چی نه! ستاسی خپله پیژندګلوی اوتشخص نشته....
نوبیاسپیکرماته وویل چی ته یی ویلی شی خودخپل پارټی اوګوندله طرفه نه....
وردګ صیب! زموږدافغانستان دپارلمان یوغړی زموږداپریدوویملګری ته ویلی وچی که دلته کی تاسی پوره غورځنګ جوړکړی اود وحد ت خبره کوی نوصحی ده اوکه پوره غورځنګ نه وی نودابیاموږته تاوان دی.
نوزه دغووړونوته داسی وایم چی تاسی چی د ډیورنډ دکرښی خبره کوی نوپه داسی اندازکی یی کوی لکه په موږچی ډیراحسان کوی لکه دوی چی د دی نه د سره خبرنه وی داپه موږ احسان نه دی داعمل انګریزدټول پښتون(افغان) سره کړی دی اوقامی وحدت یوازی د لاندی پښتنومسله نه ده بلکی د ډیورنډکرښی پوره قام ویشلی دی، دایوقامی مسله ده، دا یقیناً یوغورځنګ غواړی خوددی

دامطلب هیڅکله نه دی چی ګنی دغه غورځنګ به دلته جوړیږی اوفقط موږبه ورته وده ورکوو. دادپورته افغانانوهم وظیفه ده چی خپل سیاسی رول ولوبوی اوحامدکرزی صیب اونوروټولوته داخبره کوم چی که په ویزه باندی پښتانه افغانستان ته ځی نوبیاخوپه غیری شعوری توګه موږدغه استعماری کرښه خپل سرحدوټاکه. کم ازکم افغانانوته خوباید دپاسپورټ اودویزی ضرورت نه وی لکه څنګه چی دانګریزانوپه وخت کی نه و. خدای دی وکړی چی دوی زماپه خبروپوهیدلی وی....

وردګ: قدرمنه مشره داسی می اوریدلی دی کله چی تاسوننګرهاراوکابل ته تشریف وړی ووپه ویزه تللی وی، داربښتیاده چی خپل وطن ته په ویزه تللی وی؟

خان لالا: وردک صیب! ماپه جلال ابادکی په خپله ویناکی وویل چی ماته ډیرلوی افسوس دی چی زما دادویم واردی چی خپل ملک اووطن افغانستان ته زه په ویزه راغلی یم. ددی نه مخکی زه دانګریزانوپه وخت کی هم راغلی وم په هغه وخت کی زه په ویزه نه یم راغلی. زه افغان یم او افغانستان چی زه یی خپل کورګڼم چی هغی ته زه په ویزه راځم نود هغی خو دا ښکاره او صفا مطلب دی چی زه دا حق نه لرم چی افغانستان ته خپل **کور ووایم**

ښاغلي محمداصف وردک دغه مرکه په جرمنی کی دافضل خان لالاسره دزیږکال ۲۰۰۷ دجون په دوهمه اونی کی کړی وه چی دلمریزکال۱۳۸۶دغبرګولی او دسپوږمیزکال ۱۴۴۸ دجمادی الاول سره سمون خوری. محمداصف وردګ ددغی ارزښتمنی مرکی ټول متن په لپه نومی مجله کی خپورکړی دی:

لپه، دځرک مدنی اوکلتوری ټولنی دری میاشتنی خپرونه، پرله پسی ګڼه اومه اواتمه، ۱۳۸۶ لمریزپسرلی اووړی، ۲۰۰۷.

د مرکی سرلیک دادی: « خپل ملک اووطن افغانستان ته په ویزه راغلی یم»، مخونه:۳۹تر۵۲ اومخ ۶۱

زه له منلی محمداصف وردک نه ډیره مننه کوم چی ماته یی ددغی درنی مرکی داستعمالولو اجازه راکړه. ډاکټرزیرک یار(۲۵ اکتوبر۲۰۰۷ ، لړم ۱۴ ، ۱۳۸۶لمریز)

(۱۰)

د مارتیمر ډیـورنـد تـقـلـب

د برتانوي هند او بلوڅستان تر منځ موافقو برتانوي هند ته د دې اجازه نـه وه ورکړې چې بې د بلوڅو مشرانو له اجازې نه دې د بلوڅستان پولې په نښه(تعین) کړي. په حقيقت کې د ډيورند توافقنامه درې اړخيزه وه: افغانستان، برتانوي هند، او بلوڅستان. له دې امله بايد د ډيورند موافقه نامه د دغو درې اړخونو له خوا لاسليک شوې واى. خو بالعمل دغه موافـقه نامه د دوه اړخونو د مسؤلانو(پاچا عبدالرحمان خان اوانگريز مارتيمر ډيورند) تر مـنځ د مراودې لاندې نيول شوې وه. له دې لارې برتانوي هند قصداً بلوڅستان د توافـقـنامې لـه جـريان نه محروم وساته او هـم مهال يې افغانستان هـم له دغه چل نـه غـافـل وساته. دغـه حـقـوقي عيب د ډيورند په واسطه رامنځته شوى و. د دغې حـقوقي ټګـۍ له مخې ويلى شـو چې د ډيـورنـد توافـقـنامې د هغـې د لـيکلو د تکميل سـره همـمهال خـپل حـقـوقي اعتـبار بايـللى و. په بله وينا، پخپله ډيورند د خپلې ذ گر شوې دسيسې لـه لارې خپله تـوافـقـنامه د هغـې د ليکلو سره جوخت پخپل لاس ناچله کړې وه. ښايي د برتـانوى هند استازي مارتيمر ډيورند به د افغانستان واکمن عبدالرحمان خان تير ويستلى وي چې بلوڅستان د برتانوي هند يوه برخه وه او له دې امله يې د موافقه نامې په معامله کې ګډون ته اړتيا نه وه. افـغـانان او بلـوڅان بايـد له دغه تقـلـب او استـعـماري پـړپـړو (دسيسو) نه زده کـړه وکـړي! ولـولئ

Zirakyar, Ugly Scars of Colonialism, op. cit.

پـا يـلـه

د ډيورنډ دټرون په هدف اوعملياتى الفاظوکى ابهام ليدل کيـږى.دغه موافقه نامه د برتانوي استعمار د تحميل او تقلب له لارې رامنځته شوې وه او بلوڅان او افغانان پکې له يـو بلـه غافـل ساتل شوي وو. هـرڅومـره چى د پښتونخـوا په سيمو کى د وګړوشميـرزياتيـږى، هغومره هلته اقتصادى اوبشرى ـ کولتورى راشه درشه ارتـيـږي اوحتمى کيـږى. هرڅومره چى هلته اقتصادى اوبشرى ـ کولتورى راشه دارشه لاپسى ټينګيـږى اوهرڅومره چى د ډيـورنډ مبـهـم تړون زړيـږى، هغومـره خپل په خپله ورستيـږى اوهغـومـره د پښتونخوا د برخه ليک په اړونـد کى دافغانستان حقـوقى، سياسى اوکـولتورى دريځ غښتلى کيـږى-- په دې شرط چې په افغانستان کې خـپلواکه، ملي او مرکزي واکـمني بـرلاسـې

شوې وي او په اقتصادي، سیاسي ، مدني او کلتوري لحاظ پکې داسې پرمختګونه رامنځته شوي وي چې د کوزې خوا د افغـانـانو لپاره د لا زیات ویاړ وړ وي. وریزې اولړې دتل لپاره لمرنشي پـټولی.

د حقوقوپوه ډاکټرعثمان روستارتره کی وینا روغه ده چی :

«په اوس وخت کی افغانستان د یوه تمثیلی، ملی مرکزی حکومت د درلودلوڅخه بی برخی دی. اوسنی افغانی حکومت چی دبهرنیانولـه خواساتل کیـږی دهیڅ یوې ملی مسالی اوپـه ځانګړی توګه د ډیورنډ دموافقه لیک په موضوع باندی دهیچاسره د معاملی دیواړخ په توګه دریځ نیولی نشی. اوس وخت افغانستان د نړیوال ایـتلاف ترتحت الحمایګۍ لانـدی دی او دباندنۍ خپلواکۍ ا و ملی سیاست څخه بی برخی ګڼل کیـږی». د ډیورنډ د ژوری اومنډ لی حقوقی ارزونی لپاره ولولی: ډاکټرعثمان روستار تره کی« د ډیورنډ د موافقه لیک حقوقی ارزونه» (لپه، شپـږمه پرله پسی ګڼه، جنوری ـ مارچ ۲۰۰۷، مخونه ۱۰ څخه تر۱۵)

پاکستان په ۲۰۱۰ زییز کې مجبور شو چې افغانان پریـږدي چې برتانوي استعماری لکۍ غوڅه کړی اود «صوبه سرحد» استعماري نوم په خیبر- پښتو نخوا واړوی. پنځه شپیته(۶۵) کالونه وړاندی په زیزکال ۱۹۴۷کی جواهـرلال نهرو اود کانګرس ګوند د پښـتنوسره ناځواني وکړه اودهند دویش په منلوسره یی پښتانه په نیمه لارکی برتانوي پاکستان ته پریښودل.

د افغانستان پاچاعبدالرحمان خان دنولسمی زیـیزی پیـړی په پای کی د برتانـوی هند ویش انځورکړی و:

«هندوستان هند وهندوستان مسلمانان». هندوستان هند اوس دپښتونخوا اخلاقی پوروړی دی اوبایدخپل پوراداکړی. باچاخان په خپل ژوند لیک «زماژونداوجدوجهد» کی د «کانګرس بیـوفایـی» داسې ډانډ س کړی ده: «کانګرس خودپیرنګیانوسره دشپیتوکالوراسی دازادی اخیستلودپاره په جدوجهد لګیاو،خو انګریزانوورته پوره ازادی څه چی نیمګړی ازادی هم نه ورکوله، مګرکله چی پښتانه ور سره په دغه جنګ کی ملګری شول اوپښتنوپه کیسه خوانی، ټکر، اتمانزو، کوهاټ هاتی خیلو اومیرویس کی قربانی ورکړی اودغه شان زموږدقبایلی علاقی غیرتی پښتنودی پښتنوسره د هندوستان دازادی په لاره کی

غزاګانی وکړی، دانګریزانوتوپونواوټینکونوته یی خپلی سینی ډال کړی اوددوی
مخی ته لکه دغر ودرید ل نودانګریزانوهله د هندوستان ازادی ته غاړه
کښیښودہ...... مګرچی وخت راغی نوبیاموږسره دشوو وعدوهیڅ خیال ونه ساتلی
شو، زموږ د مستقبل په هکله هیڅ پوښتنه ونه شوه. بلکی د پاکستان اوهندوستان
دیوځای کیدوریفرنډم راباندی په زورراوتپلی شواوزموږپه سردغه لویه
سوداوشوه.......
مونږته به پیرنګیانوویل چی دکانګرس ملګرتیاپریږدی نوموږچی هندوستان له څه
ورکوود هغی نه زیات به تاسوله درکړو، لیکن مونږکانګرس پری نه ښود خودوی
مونږپریښودو، د ډیرافسوس خبره خودادہ چی مونږدوی سره څه وکړل اودوی
راسره څه وکړل؟.....
دسردارپټیل اوراجه ګوپال اچاریه نه خوزماګیله نشته، زماګیله د جواهرلال
نهرواوګاندی جی نه کیږی چی هغوی هم په دی معامله ورسره اتفاق وکړو،
دکانګرس لیډرانوویل چی اوس داسی حالات راپیداشوی دی، چی بله لارنشته،
نوزه وایم داحالات چاراپیداکړل؟ داحالات خودوی راپیداکړل، که دوی هندوستان
تقسیم کړی نه وی نودهندوستان اوهندومسلمان دا دومره تباهی اوبربادی به نه
وی شوی..........
بل طرف ته تاسوکانګرس ته وګوری چی دهندوستان په هندواومسلمان کی
څومره نفرت پیداکړاوڅومره تشد د یی وکړو، خوحقیقت دادی چی عدم تشد د
دهغوی پالیسی وه اوزموږ عقیده وه او دہ!!
مونږخو ازادشوی وواوپیرنګیان زمونږدملکه تلونکی وو، خودلارډ مونټ بیټن
اوسردارپټیل په سازش دغلاموغلامان شوو، زه په دی خبره دومره خپه نه یم، ځکه
چی که پښتون پښتون شی نودی څوک غلام کولای نشی، خوخپه په دی یم چی
دخدایی خدمتګاری هغه تحریک چی په ډیروخوارو، مصیبتونو،
تکلیفونواوقربانوجوړشوی وو، هغه یی تس نس کړاوجوړ شوی انتظام یی ورله
خراب اوګډوډ کړو.»

د زړه په باغ می زلی وشــوه
بویه چی بیا سپرلی راځی سپړی ګلونه

عبدالغفار

ل زییزکا ۱۹۸۱ / ۷ / ۱۳

ولولئ : عبدالغفارخان(باچاخان)، زماژونداوجدوجهد. خپروندوی: دافغانستان دکلتوری ودی ټولنه ـ جرمنی. چاپ ځای: ددانش خپرندویی ټولنی تخنیکی څانګه ـ پیښبور۲۰۰۸ زیږکال، ۱۳۸۷ لمریزکال، مخونه ۷۸۳ تر۷۸۶.
سرمحقق استادعبدالله بختانی خدمتګارپه دغه کتاب باندی دخپلی سریزی په پیل کی داسی کاږی: « دالیکنه دباباپه غوښتنه ددی کتاب دلومړی چاپ لپاره لیکل شوی وه؛ خودهغه وخت دځینوملحوظاتوله امله چاپ نه شوه.»
زمادمعلوماتوله مخی ، باچاخان دخپلی پورتنی ژوندلیک لاسی نسخه استادبختانی خدمتګار اواستاداجمل خټک ته ورسپارلی وه چی پښتویی په ګډه سره په روان اواسان سبک سمباله کړی. باچاخان دپورتنی کتاب په وروستنی مخ کی لیکی چی منلواجمل خټک، فضل الرحیم ساقی، عبدالله بختانی خدمتګار، صدیق الله رښتین اوفقیرمحمدبایزی ورباندی«څوڅوځله» ددغه کتاب دلیکلوټینګارکړی و اودهغه په«تنظیمولواوچاپ ته دتیارولوپه چارو» کی یی د باچاخان سره «زیات کومک» کړی و(مخ ۷۸۸). زما د معلوماتو له مخې، استاد عبد الله بختانی خدمتګار خدایی خد متګار واو باچاخان پرې ډ یراعتماد کاوه. د دی اعتماد په مټ ویلی شم چې په پورتني پنډ کتاب کې به یې د باچاخان وینا روغه خوندي کړې وي.
وړاندی می وویل چی هندوستان دپښـتنوپوړوړی دی، اوبایدخپل پورااکړی. په «غوره سیاسی حل: هند، پاکستان اوافغانستان» نومی لیکنه کی چی شپږ کاله وړاندی دکال ۲۰۰۶ په اکتوبرکی بشپړه شوی وه، په لنډډول داسی راغلی دی: « په سیمه کی غوره حل کوم دی؟ غوره حل دادی چی کشمیردی پاکستان ته وروسپارل شی اوپښتونخوادی بیرته افغانستان ته وروسپارله شی» (لپه، پرله پسی شپږمه ګڼه ۱۳۸۵، لمریزکال ژمی، جنوری ـ مارچ ۲۰۰۷، مخونه: ۱۶ تر۱۷). نږدی هم مهال په ۲۰۰۶ کی دسید جمالدین کتاب راووت:
Syed Jamaluddin, Divide Pakistan to Eliminate Terrorism: Independent Kashmir, Pakhtunistan,Punjabistan,Baluchistan,Jinnahpur,Sindudesh…
(سیدجمالدین، دټروریزم دلری کولوپاکستانوویشی خپلواک کشمیر، پښتونستان،بلوچستان،پنجابستان، جناح پور، سیندود یش) .له جناح پورنه یی مطلب اردوژبی مهاجران دی، اوله سیندودیش نه یی مطلب

سیندوستان دی
که څه خپل اوڅه دبل راغونډکړو، داسی څه به ورنه راووځی
۱ ـ پښتونخواچی دافغانستان، برتانوي پاکستان او ولسي چین په منځ کی غځیدلی ده، باید په یوه ارامونکي مانع واوړي، یانی نوی خپلواک هیواد(پښتونستان،پښتونخوا ، افغانیه) بایدرامنځته شی. پښتونستان بایدژمنه وکړي چی: دبین المللی ټولنی وفا من غړی به وی، دسیمی اونړی په ثبات اوپرمختګ کی به روغ رول لوبوی، د خپل حاکمیت له سیمی نه به بهرنی وسله وال وګړی اوډلی وباسی او ملګروملتونو یا کوم بل ورته سازمان ته به یی ورسپاری، خاوره به یی دګاونډ یانوپه ضد نه استعمالیږی، اوپه خپل اساسی قانون کی به د بنوله تاریخی فیصلی(۲۱جون ۱۹۴۷م) نه الهام اخلي
۲ ـ بین المللی ټولنه باید دپښتونستان ملکی اوعسکری اړتیاوی ترهغه مهاله پرغاړه واخلی چی پښتونستان په خپلوپښوودریږی
۳ ـ افغانستان اوپښتونستان باید سم د لاسه ګډ دفاعی تړون لاسلیک کړي
۴ ـ افغانستان اوپښتونستان باید په ګډه سره خپلوګاونډیانوته ډاډورکړی چی غرونه یی د
ستراتیجیک ژورتیا/کنډو (ستراتیجیک ډیپت) په څیرد لرې اونږدې ګاونډیانو پرضد نشی
استعمالید لی
۵ ـ د اورپه لمبوکی پنجاب اوسیند نه سوځیږی، خوپښتونخواپکی وریتیږی. له بهرنه اقتصادی، تخنیکی اوتعلیمی مرستی باید په سوات،د یر، باجوړ، شیخ بابا.....وزیرستان اود پښتونخواپه نورو ویجاړشووسیموکی پخپله دپښتونخواد مشرانودځارنی لاندی پلان اوعملی شی.د افغانستان او پښتونخوا د اقتصادي رغونې لپاره دې امریکه او د ناټو هیوادونه هغسې یو پلان عملی کړی لکه له دوهمې نړۍ والې جګړې نه وروسته چې امریکې د «مارشل پلان» په نوم یو مفصل پروګرام د ویجاړشوې اروپا د اقتصادي رغونې او د کمیونیزم د اغیز د مخنیوي لپاره پلی کړی و
۶- د پښتنو په مرکزي سیمه کې او په نورو افغاني ځایونو کې دې د یورانییم د قربانیانو لپاره د امریکې او د ناټو د هیوادونو له خواځانګړې بودجه (فنډ) وټاکل شي. ډاکټر محمد داود میرکي په افغانستان کې د یورانییم د استعمال په اکله

دقیقه څیړنه کړی ده او زړه بریښوونکي لاسوندونه(شواهد) لري.د دغسې پروژې په اغیزمنتوب کی ډاکټر میرکی ګټور رول لوبولی شي
۷ ـ اوسنی پنجاب چی دپاکستان دپوځ له لاری یی په پښتونخواکی عملیاتی واګی په لاس کی نیولی دی، دنوی پنجاب(پنجابستان) په شکل اوسیندودیش باید دپښتونستان سره ددوستی تړونونه لاسلیک کړی. سیندودیش اوپنجابستان باید بهرنی وسله وال وګړی اوډلی دخپل حاکمیت له سیمونه وباسی او باید ملګروملتونوته یی وروسپاری
۸ ـ دپښتونستان، پنجابستان اوسیندودیش دپولوپه اوږدوکی باید دملګروملتونوقواوی ترهغه مهاله ځای په ځای شی چی پښتونستان په خپلوپښوودریږی
۹ ـ له ټول کشمیرنه دی دپښتونستان په شان یوخپلواک هیواد جوړشی. دکشمیرستان ګاونډی هیوادونه دی ورسره ددوستی تړونونه لاسلیک کړی. دکشمیرستان په پولوکی دی د ملګروملتونو قواوی ترهغه مهاله پریوځی چی دغه هیواد په خپلو پښو ودریږی.کشمیرستان دی هم بهرنی وسله وال وګړی اوډلی له خپل هیواد نه وباسی اوباید ملګروملتونو ته یی وروسپاری
۱۰- افغانستان،پښتونخوا ،پاکستان(پنجابستان او سیندوستان)،کشمیرستان ، هند او بنګلادیش باید د دوستۍ او دفاع یوسیمه ییز تړون لاسلیک کړي .
دغسې تړون ستراتیجیک ژورتیا/کنډو (ستراتیجیک ډیپت) ته اړتیا له مینځه وړي او متقابل اعتماد ته لار هواروي. په دغه سیمه کې دې د وقایوي ډیپلوماسۍ (پریوینتیو دیپلوماسي) لپاره د ملګرو ملتونو یو مرکز(په هند کې) او یوه څانګه یې(په پاکستان کې) جوړه شي- یا ددې سرچپه.
strategic depth… UN center for preventive diplomacy
۱۱ـ بلوڅستان او پښتونخوا/پښتونستان کولی شي چې بلوڅ- پښتون ګډ ګټې یووالی (بلوچ- پشتون کامنویلت یونیټي) رامنځته کړي
Baloch-Pashtun Commonwealth Unity
په وروستني پړاو کې ټول ربړیدلی افغان ملت (که لر دی او که بر دی) د دې مستحق دی چې د ټول افغانستان ټوله حقوقي، سیاسي، ټولنیزه او زمکنۍ بشپړتیا یې په برخه شي. دغه ډول افغانستان به په سیمه کې د عدالت، سولې او پرمختګ کلک مورچل وي.

ډاکټررحمت ربی زیرکیار کلیفورنیا:۳ نومبر ۲۰۱۲=۱۳ لړم ۱۳۹۱

ـ محمدعلی جناح دپاکستان ګورنرجنرل و.

ـ داشعردعبدالمالک فدادی.

ـ P.A.= Personal Assistanat(منشی، قلم مخصوص)

PAGE

PAGE 7

PAGE * MERGEFORMAT 7